

Sisekaitseakadeemia

Justiitskolledž

Krislin Pärt

KS030

ÕPPIMINE JA ÕPETAMINE VANGLAS

Lõputöö

Juhendaja:
Tiina Tursman

Tallinn 2006

ANNOTATSIOON

LÕPUTÖÖ ON KIRJUTATUD TEEMAL “ÕPPIMINE JA ÕPETAMINE VANGLAS”.

KÄESOLEV TÖÖ ON KIRJUTATUD EESTI KEELES NING KOOSNEB 46 LEHEKÜLJEST JA 4 LISAST. TÖÖ SISALDAB INGLISKEELSET KOKKUVÕTTET.

KASUTATUD ON 15 KIRJANDUSALLIKAT, 5 AVALDAMATA ALLIKAT JA 11 INTERNETI MATERJALI.

MÄRKSÕNADEKS ON VANGLAHARIDUS, VANGLAKOOLID, VÄHESE HARIDUSEGA KINNIFEETAVAD, REHABILITATSIOONIPROGRAMMID, VANGLA ÕPETAJAD JA ÕPPIMISVÕIMALUSED VANGLAS.

EESMÄRGIKS ON ANDA ÜLEVAADE EESTI VANGLATES OLEVATEST ÕPPIMISVÕIMALUSTEST JA KINNIFEETAVATE ENDA ARVAMUS ÕPPIMISEST. UURIDA VANGLAHARIDUSEGA SEONDUVAID PROBLEEME JA TEHA ETTEPANEKUD VANGLAHARIDUSE EFEKTIIVSEMAKS MUUTMISKS JA TÄIUSTAMISEKS.

UURIMISOBJEKTIKS ON EESTI VANGLA HARIDUS. ÕPPIMISVÕIMALUSED EESTI VANGLATES, REHABILITATSIOONIPROGRAMMID JA NENDE VAJALIKKUS.

UURIMISMEETODID: KIRJANDUSE ANALÜÜS, ANKEETKÜSITLUSED NII KINNIFEETAVATELE KUI KA VANGLAPEDAGOOGIDELE, INTERVJUU HARIDUSKORRALDAJAGA. VESTLUSED VANGLAAMETNIKE JA SOTSIAALTÖÖTAJATEGA.

PRAKTILINE TÄHENDUS: VANGLAHARIDUST ON EELNEVALT OMA LÕPUTÖÖDES KAJASTANUD ERINEVATE ÜLIKOOLIDE LÕPETAJAD. SIISKI ON KAJASTAMATA VÄGAGI PROBLEEMNE TEEMA - VÄHESE HARIDUSEGA KINNIFEETAVAD. SEEGA ON ANTUD TEEMA KÄSITLUS KA AKTUAALNE.

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
SISSEJUHATUS	4
1. ÜLEVAADE ÕPPIMISPROTSESSIST	6
2. VANGLAHARIDUS	8
2.1. Vajadus vanglahariduse järgi	8
2.2. Väheese haridusega kinnipeetavad.....	9
2.3. Probleemid hariduse andmisega vangla keskkonnas.....	14
2.4. Vanglahariduse andmise õiguslikud alused.....	17
2.5. Õppekorraldus Eesti vanglates	19
2.6. Õppimisvõimalused Eesti vanglates.....	21
2.7. Õpetajad vanglates.....	22
2.8. Õppimise efektiivsus vanglas	24
3. REHABILITATSIOONIPROGRAMMID JA SOTSIAALNE KASVATUS	27
3.1. Valik rehabilitatsiooniprogramme Eesti vanglates.....	29
4. UURIMUS.....	37
Ettepanekud	41
KOKKUVÕTE	43
SUMMARY	44
KASUTATUD KIRJANDUS	45
LISA 1. NÄITEID ÕPPIMISEST (MURRU VANGLAS).....	47
LISA 2. ANKEETKÜSITLUS KINNIPEETAVALE	51
LISA 3. ANKEETKÜSITLUS ÕPETAJALE.....	53
LISA 4. INTERVJUU MURRU VANGLA HARIDUSKORRALDAJAGA	55

SISSEJUHATUS

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 37 kohaselt on igaühel õigus haridusele. Lähtuvalt sellest on hariduse omandamine üks põhiõigusi. Järelikult on õigus omandada haridust ka vahistatutel ja kinnipeetavatel. Ometigi on hariduse andmine ja omandamine Eesti vanglates üheks suureks probleemiks.

Vaadates 2005. aasta 1. jaanuari seisuga justiitsministeeriumi aruannet, milles kajastub ka kinnipeetavate haridustase, näeme, et enamusel Eesti kinnipeetavatest - 1262 kinnipeetaval on omandatud põhiharidus, 1085 kinnipeetaval keskharidus, 584 kinnipeetaval on omandatud kõigest algharidus või isegi vähem. Keskeri- või kutsehariduse on omandanud 490 ning kõrghariduse on omandanud kõigest 43 kinnipeetavat (Justiitsministeeriumi aastaaruanne 2005).

Üle poolte, 54 % kinnipeetavatest, ei ole oma haridusteel jõudnud alg- või põhiharidusest kaugemale. Eelmise aasta alguses oli 3469 süüdimõistetute hulgas 584 algharidusega isikut. 01.01.2000. a oli alg- või põhiharidusega inimeste osakaal süüdimõistetute hulgas 46%. Antud protsendid näitavad selgelt, et kinnipeetavate haridustase on viimase viie aastaga langenud.

Tuleb arvestada, et valdavalt on tegemist hariduslike erivajadustega inimestega, kelle vabanemiseks ettevalmistamisel on haridusel oluline roll. Oluline sellepärast, et tänapäeva tööturul mängib tähtsat rolli just haridus.

Seega on üld- ja kutsehariduse andmine vanglas tähtsaks osaks kinnipeetava resotsialiseerimisel. Vajalik on anda ka kinnipeetavatele kasulikku hõivatust. Kuna enamusele kinnipeetavatele tööd vanglalt pakkuda ei ole, (kuigi töötamine on vastavalt VangS § 37 kohaselt kinnipeetavate kohustus) on hariduse omandamine järgmine kasulik tegevus, mida vangla kinnipeetavale pakkuda võib.

Hariduse andmisega Eesti vanglates on palju probleeme: õpetajate vähesus, õppimisvõimaluste puudus, õppevahendite ja muude materiaalsete võimaluste puudus ja muidugi kinnipeetavate endi soovimatus õppida. Tähtis on tegeleda ka väga vähese haridusega kinnipeetavatega. Mida peaks nendega peale hakkama ja mida võiks neile

õpetada?

Lähtuvalt eelnevast on töö autor tähelepanu pööranud ka vähese haridusega kinnipeetavatele ja nende võimalustele ennast vanglas arendada ja täiendada. Kuna eelnevalt ei ole antud teemat lõputöodes kajastatud, seega on teema käsitus igati vajalik.

Käesolevas töös uuribki autor vanglaharidust, kinnipeetavate arvamusi vangla haridusest ja selle kvaliteedist, vanglas töötavate pedagoogide tööd ja käsitletakse ka rehabilitatsiooniprogramme Eesti vanglates, kui ühte võimalust õppida ja ennast täiendada.

Rehabilitatsiooniprogrammide vajalikkus Eesti vanglates hakkas autorile silma uurimuse käigus, kui kinnipeetavad, kes osalesid rehabilitatsiooniprogrammides ja võtsid osa muust sotsiaalsest tegevustest, nimetasid seda üldiselt õppimiseks.

Kui kinnipeetaval ei ole piisavalt haridust, ega sotsiaalset ettevalmistust, siis ei suuda ta olla konkurentsivõimeline tööturul. Kui peale vanglast vabanemist ei leita tööd, siis on tõenäoline, et kinnipeetav satub uuesti kuritegelikule teele ning varem või hiljem lõpetab uuesti vanglas. Tekitades sellega ringluse vangla – vabadus – vangla.

Lähtuvalt eelnevalt kirjeldatust on töö autor püstitanud hüpoteesi - **Eesti vanglates olevad õppimisvõimalused ei vasta kinnipeetavate reaalsetele vajadustele ja vajavad täiendamist.**

Töö on jaotatud neljaks osaks: esimene osa kajastab ülevaadet õppimisprotsessist, teine osa vanglaharidust, kolmas osa rehabilitatsiooniprogramme ja sotsiaalset kasvatust ning neljas osa uurimust.

Uurimuses viis autor Murru Vangla kinnipeetavate ja õpetajate hulgas läbi ankeetküsitluse õppimise kohta, tegi intervjuu hariduskoraldajaga ja vestles Murru Vangla sotsiaaltöötajate ja psühholoogidega.

1.ÜLEVAADE ÕPPIMISPROTSESSIST

Mõnikord kuuleme ütlust: ma olen liiga vana, et hakata õppima või ümber õppima. Missugust mõju avaldavad õppimisele eluaastad, s.o. vanus? Valitseb üldine arvamus, et lapsepõlv on õppimiseks sobivam kui vanem iga. Tegelikult õpib iga vanuseaste, ent omamoodi, igal eal on oma plussid ja miinused (Koemets 1979).

Küsimusele, miks kinnipeetavad vanglas ei õpi, olid kinnipeetavad ise üheks põhjuseks toonud vanuse või karistusaja pikkuse, kui aga arvestada Koemetsa seisukohta, siis ei ole selline vabandus arvestatav. Seega paljude kinnipeetavate vabandus, et nende vanus ei ole õppimiseks sobiv, ei pea paika. Lihtsalt tuleb arvestada sellega, mida millises vanuses inimesele õpetada.

Lapsed õpivad rohkem mälu, täiskasvanud arusaamisega (Koemets 1979). Täiskasvanutel on maailmast teistsugune mudel, millist lapsel olla ei saa. Täiskasvanu suudab tabada olulist sisu kiiremini ja sügavamalt, igal juhul kvalitatiivselt kõrgemal astmel. Ta ei vajagi nähtuste olulise sisu tabamiseks nii palju toetuspunkte. Täiskasvanu õpib palju informatsiooni tihendamise, selle valimise ja seostamise teel, laps rohkem informatsiooni salvestamise abil. Sellest järeldeb, et õppimise iseloom muutub aastatega, kuid ei mandu ega käi alla (Koemets 1979).

Mitmed katsed näitavad, et õppimisvõime on kõige kõrgem 30-40 eluaasta vahel. C. Miles sai mehhaanilise mälu katsetamisel järgmised tulemused. Maksimaalsest võimalikust tulemusest (100%) saavutasid 10-17 aastased 60%, 18-19 aastased 79%, 30-49 aastased 83%, 50-69 aastased 50% ja 70-89 aastased 47%. (Koemets 1979)

Tüüpilist põhjamaade kinnipeetavat saab iseloomustada kui: üle 30-ne aasta vanune, varakult kooli pooleli jätnud, vähese kogemusega tööturul ja paljudel juhtudel üldised suhtumise probleemid. Mitte just üllatav pilt, mis on suhteliselt äratuntav just vangla oludes. (Nordic prison education 2005)

Kuna ka keskmise Eesti kinnipeetava vanus jääb ka 25 – 40 eluaasta vahele, siis enamusel kinnipeetavatest on just parim iga teadmiste omastamiseks ja enda täiendamiseks või

hoopiski õppimise alustamiseks.

Nagu näeme, langeb õppimisvõime alles pärast 50. eluaastat ja siis juba üsna märgatavalt. Miles'i katsetes oli õppimismaterjal mõttetu, kuid nagu näitavad võrdlused, toimub tähendusliku materjali omandamine üldjoontes samal viisil, kuigi kõrgemal tasemel. Seetõttu oletatakse, et tähenduslikul omandamisel jäävad suhted samaks. (Koemets 1979)

Miles'i katsest ei tohi teha absoluutset järeldust, nagu oleksid noorus ja vanadus õppimiseks ebasoodsad või nagu poleks keskeas vaja vaeva nähagi. Keskiga on soodsam sellepärast, et siin on juba kogemusi ja ka närvisüsteemi paindlikkust. Vanemas eas ei võeta muljeid vastu enam nii eredaina kui varem, kuid seda enam suudetakse neid süstematiseerida, nende üle järele mõelda ja neist järeldusi teha. Sellepärast jääb vaimse töö võime, ka õppimisvõime oma erialal kõrgeks (Koemets 1979).

Võib öelda, et õppimine on inimtegevuse loomulik ja vajalik aspekt, inimesed on alati õppinud ja üksteisega teadmisi jaganud. Sellele on ülesse ehitatud kogu meie eksistents. Argivestlus – mida võib pidada teadmiste hankimise olulisemaks komponendiks – tekitab arusaamu, mida indiviid endaga kaasa võtab ja mis teda kujundavad. Seega toimub teadmiste edastamine, ilma et oleksime sellest teadlikud või näeksime seda oma tegevuse eesmärgina (Säljö 2003).

Seega, kui me vaatame õppimist vanglaolustikus, siis peaksime me lugema õpetajateks kõiki vanglas töötavaid isikuid, kes oma igapäevatoos puutuvad kokku kinnipeetavatega. Näiteks: sotsiaaltöötajad, kontaktisikud, valvurid jne.

Kui õpetamisest ja teadmiste edasiandmisest saab tegevuse peamine eesmärk – nagu koolis ja koolituses -, lähtutakse alati põhimõtetest ja ideedest, kuidas õppimine toimub ja kuidas teadmisi luuakse. Teatud mõttes põhinevad need tegevused kujutlustel, kuidas suhelda nii, et inimesed võiksid omandada arusaamu ja oskusi. Nii on see sõltumata sellest, kas koolitaja ise on neist kujutlustest teadlik või mitte. (Säljö 2003).

Autori arvates on vanglas erinevaid õppimise käsitlusviise. Tüüpiliseks õppimiseks loetakse küll õppimist üldharidus- või kutsekoolis, kuid õppimiseks saab lugeda ka lühikursustel või rehabilitatsiooniprogrammides osalemist, spordiga tegelemist, raamatukogu külastamist ja usulise tegevuse harrastamist. Ka selliste tegevuste pakkumise eesmärk on suunatud

õppimisele ja teoreetiliste ja/või praktiliste teadmiste omandamisele.

2. VANGLAHARIDUS

Esimese inimesena pakkus välja idee võimalusest vanglas õppida Jeremy Bentham 18. saj. lõpul. Tänu temale on ka tänapäeva vanglaharidussüsteem arenenud sinnamaani, kus ta praegu on. Võimalusi vanglas õppida on palju ja valik on erinevates vanglate erinev.

Käesolevaga käsitletakse haridust vanglas selle kõige laiemas mõttes. Lisaks akadeemilistele ainetele ja kutseharidusele sisaldab see ka sotsiaalset arengut, kultuurilisi tegevusi, kehalist tegevust ja sporti ning raamatukogu teenust. Seega ei piirdu hariduse mõiste kooliharidusega, mille eesmärgiks on eksamite sooritamine vaid moodustab laiemat konseptsiooni (Hariduskorraldus vanglas: seletuskiri arengukava juurde, tsit Neuvonen 2003).

2.1. Vajadus vanglahariduse järgi

Sõprussuhted kirjaoskamatus ja kriminaalse käitumise vahel leidsid seotust ammu enne seda kui avati Walnut Street'i vangla Philadelphias 1790 ja meenutab ühte põhiprobleemi vangistuses tänapäeval. 1994 Arizona uurimus leidis, et 85% vangistatutest ei lõpetanud keskkooli ja statistika näitab, et vabastatud kinnipeetavatest 65% olid kirjaoskamatud (LoPinto 2005).

Tänapäeva Eesti vanglates kirjaoskamatus protsent nii suur ei ole, sest juba alg- ja põhiharidusega kinnipeetavate osakaal, justiitsministeeriumi 2005. aastaaruande kohaselt, on 54%. Siiski on kirjaoskamatus ja hariduse puudumine üheks sageli esinevaks takistuseks k/p resotsialiseerimisel.

Probleemiks on ta just sellepärast, et inimesele, kes on kirjaoskamatu, on raske ka elukutset õpetada. Ilma kutseoskusteta on aga peale vabanemist raske tööd leida. Töö on aga üheks eelduseks, et hakata seaduskuuleklt elama. Nendest ja teistest eeldustest lähtuvalt on välja toodud ka omadused, mis iseloomustavad keskmist kinnipeetavat.

Keskmine kinnipeetav on:

1. enamasti kirjaoskamatu;

2. tõenäoliselt võimetu õppima;
3. pole kunagi omanud püsivat tööd;
4. juba alaealisena kurjategija;
5. kuritarvitanud keelatud aineid;
6. pärit probleemsest perekonnast, kus ahistamist oli ennemgi ette tulnud;
7. pole käinud koolis rohkem, kui 10 klassi;
8. keskmiselt madalama IQ tasemega (LoPinto 2005).

2.2. Väheste haridusega kinnipeetavad

Vanglas on võimalik teoreetiliselt õppimist alustada alates 1. klassist, siiski realselt seda võimalust ei kasutata. Kuigi Eesti vanglates on palju selliseid kinnipeetavaid, kelle haridustase pole 1. või 2. klassi tasemest kaugemale jõudnud.

Murru Vanglas korraldab üldhariduse andmist Keila Gümnaasium. Seal õpivad hetkel kinnipeetavad alates 4. klassist. 2006. aasta märtsi kuu seisuga käis 4. klassis üks ja 5. klassis kolm õpilast.

See näitab, et vanglas viibivad isikud, kes realselt vajaksid kooliharidust, ei soovi õppida. Sellise olukorra parandamiseks tuleks midagi ette võtta. Ainult üldhariduskooli tööst jääb väheste haridusega kinnipeetavate abistamiseks väheseks.

Vangla kui elukeskkond ning antud käsitluses õpetamise ja õppekeskkond on spetsiifiline. Vangla on totalitaarne institutsioon, kus mitmekesiste inimlike vajaduste rahuldamisega tegeleb bürookraatlik organisatsioon, mis edendab grupielu (Goffmann 1961, Hess, Markson, Stein 2000, ref Varm 2004). Hariduse andmise ja vanglarežiimi vahel võib tekkida vastuolusid, sest haridus keskendub rohkem inimeste võimetele ning ergutab neid osalema ja valikuid tegema; vastandina sellele keskendutakse vanglas julgeoleku ja järelevalve tagamisel pigem inimese negatiivsetele külgedele ja püütakse tema tegevust kontrollida ja piirata (Education in Prison 1990, ref Varm 2004).

Euroopa vanglates pööratakse kirjaoskuse probleemidele inimestele erilist tähelepanu. Seda ei põhjusta üksnes asjaolu, et neid on nii palju, vaid see, et lugemis- ja kirjutamisoskusteta inimesed kannatavad tugevasti. Nende töökoha saamise väljavaated on tõsiselt piiratud, enesehinnang ja enesekindlus võivad olla väga madalal tasemel ning nende ühiskondlik elu puudulik. Vanglas võivad nad olla veelgi haavatavamad, seda nii vanglapersonali kui ka

kaaskinnipeetavate poolt, ning mõned püüavad oma probleeme kõigest väest varjata (Recommendation No R(89)12). Kuna kinnipeetavad ei taha välja näidata enda tõelisi vajadusi hariduse omandamise osas, siis raskendab see oluliselt ka vanglaametnike tööd. Kuna ei teata, kuhu või millisele tegevusele kinnipeetavat suunata oleks vaja.

Suutmatus kirju lugeda ja kirjutada või sisustada kinnipidamisega lugemisega võivad niisugusele inimesele muuta karistuse palju raskemaks. Kirjaoskamatutele vangidele ja vangidele, kes ei oska arvutada, tuleb korraldada eriprogramme (Recommendation No R(89)12).

Eesti vanglates on sellistele kinnipeetavatele ka eriprogramme korraldatud, aga mitte piisavas mahus. Kinnipeetavatega, kellel on probleeme hariduse ja toimetulekuga, tegeleb selles valdkonnas enamasti sotsiaaltöötaja ja hariduskorraldaja, kelle üheks ülesandeks on ka kinnipeetava abistamine ja õpetamine seni, kuni ta on võimeline ise jätkama üldhariduskoolis.

Autori uurimusest selgus, et ka Murru Vanglas kannavad karistust kinnipeetavad, kellel on probleeme kirjutamise või isegi lugemisega. On ette tulnud olukordi, kus vangla sotsiaaltöötaja on pidanud kinnipeetavatele õpetama kuidas allkirja kirjutada või isegi seda, kuidas kella vaadata. 2005. aastal sattus Murru Vanglasse karistust kandma 2 klassi haridusega eesti rahvusest noormees, kellega hakkas sotsiaaltöötaja igapäevaselt tegelema. Igapäevase tegevuse käigus õpetas ta noormehele selgeks ka kella tundmise ning allkirja kirjutamise. Selline individuaaltöö jäi pooleli, kuna antud kinnipeetav vabanes vanglast 2006. aasta märtsis.

Murru Vanglas hakati 2004. aastal tegema eraldi tööd vähese hariduse- ja toimetulekuoskustega kinnipeetavatega, kuna sellise tegevuse järgi oli reaalne vajadus.

Sellise individuaaltöö eesmärgiks on kinnipeetavate pidev motiveerimine üld- ja kutseõppeks ja õppijate aktiivgruppi loomine. Madala- või olematu haridustasemega kinnipeetavate algõppe ja esmaste sotsiaalsete oskuste õpetamine. Alaealisena vanglasse sattunud ja pikka aega vanglas viibinud kinnipeetavate vanglakultuurile omaste mõttemallide muutmine.

Töö sisuks oli hariduse tähtsuse selgitamine kinnipeetavatele, õppe edukuse jälgimine, tagasiside saamine koolist ja seoses õppimisega tekkinud arusaamiste ja probleemide lahendamine.

Väga madala või olematu haridusega noortele kinnipeetavatele lugemis-, arvutamis- ja sotsiaalsete oskuste (kella tundmine jne) andmine. Vanglakultuurist lähtuvate väärtushinnangute ja arusaamiste muutmine läbi regulaarselt toimuvate individuaalvestluste (Murru Vangla sotsiaalosakonna infoleht 2005).

Täpsemalt antud töö kohta uuris autor sotsiaaltöötaja Kaidi Kivisaarelt, kes on oma igapäeva töös on spetsialiseerunud vähese haridusega kinnipeetavatele Murru Vangla 2. eluosakonnas. Peamiselt tehakse kinnipeetavatega individuaaltööd. Reaalset tööd alustas Kaidi kolm aastat tagasi, pika karistusaja ja vähese haridusega noorte kinnipeetavatega. Individuaaltöö käigus õpiti lugema, kirjutama, arvutama ja muid lihtsamaid teadmisi, mida oli edasiseks õppimiseks vaja. Töö eesmärgiks oligi kinnipeetava üldhariduskooli suunamine. Luua selline olukord, mille kohaselt kinnipeetav ise on võimeline edasi õppima ja omandama muid sotsiaalseid osakusi.

Kinnipeetaval oli kohustus käia iga päev sotsiaaltöötaja juures rääkimas, mida ta eelmisel päeval õppimise eesmärgil tegi (luges, kirjutas, arvutas vms)

Kolmele vene rahvusest kinnipeetavale õpetas ta selgeks lisaks muudele sotsiaalsetele oskustele, ka eesti keele. Antud töö tulemusena asus üks kolmest noormehest õppima eesti õppekeelega kümnendasse klassi. Tänu temaga tehtud tööle sai ta üldhariduskoolis hästi hakkama ja tema nimi oli väljatoodud hästi õppivate ja eeskujulike õpilaste nimekirjas. Hetkel õpib ta Keila Gümnaasiumi eesti õppekeelega 11. klassis.

Suurimaks probleemiks toob Murru Vangla sotsiaaltöötaja Kivisaar selle, et eelnevalt ei ole nende kinnipeetavatega tegeletud. Neile ei olnud pööratud piisavalt tähelepanu. Enamasti vajavad nad individuaalset lähenemist.

Lähtuvalt sellest oli sellise töö tegemise põhieesmärgiks usaldus, mis peab tekkima kinnipeetava ja sotsiaaltöötaja vahel. Kui usaldust ei teki, siis ei ole mõtet ka sellist tööd teha, sest tulemusi see ei annaks.

Antud tööga alustas Kivisaar iseseisvalt, nähes enda igapäevatoos kinnipeetavate reaalseid vajadusi sellise tegevuse järel. Puutudes kokku sellise kinnipeetavaga, kutsus ta siis enda juurde vestlusele ja niimoodi saagi alguse individuaalse töö tegemine. Pärast vestlust tunnevad kinnipeetavad tavaliselt ise huvi koostöö vastu. Koostöö on kinnipeetava poolt vabatahtlik ja mingit sundi tal selleks ei ole.

Selleks, et sellist tööd kinnipeetavatega teha, peab seda tegema järjepidevalt. Viimasel ajal on koostööd tehtud ka psühholoogide ja vanglaametnikega. Kõik peavad liikuma ühe eesmärgi suunas, et kinnipeetav oma haridusteed jätkaks ja et vabanedes oleks ta võimeline iseseisvalt hakkama saama.

Tihti on jäänud töö kinnipeetavaga pooleli, kuna kinnipeetav on ümber paigutatud teise eluosakonda või vanglasse. Siis muutub ka nendega eelnevalt tehtud töö väheväärtuslikuks.

Esimesed eelpool nimetatud individuaaltöös osalenud kinnipeetavad on enda algatuslikult teinud programmi „Euroopa noored“ raames projekti „Miks on läinud nii“. Projekti tuumikgruppi kuuluvad kinnipeetavad, kellega on sotsiaaltöötaja teinud pikka aega individuaaltööd.

Projekti „Miks on läinud nii“ eesmärgiks on pika karistusajaga noorte kinnipeetavate omaalgatuslik idee läbi viia vestlusgrupe, kus räägitakse sellest, kui oluline on ennem mõelda ja siis alles tegutseda. Tehtut ei saa olematuks teha, kuid palju halba saab ära hoida.

Projekti raames tuuakse vanglasse probleemseid noorte grupe ja kinnipeetavad räägivad neile avameelselt vanglasse sattumise põhjustest, alkoholi ja narkootikumide tarbimisest ja nende tagajärgedest. Projekt koosneb kolmest osast 1) kinnipeetavad räägivad oma probleemidest vabaduses 2) ekskursioon vanglas 3) küsimustele vastamine. Küsimustele vastavad samad kinnipeetavad, kes on programmi algatajateks.

Ühel sellisel ekskursioonil osales ka autor ise, et näha kuidas eelpool nimetatud projektis osalemine kinnipeetavatele ja selles osalenud noortele mõjunud on. Kui antud kinnipeetavad probleemsetele noortele enda vanglasse sattumisest ja oma tehtud kuritegudest rääkisid, siis rõhutasid nad pidevalt hariduse tähtsust ja probleeme alkoholi ja uimastitega ning keelitasid noori vanglateele sattumast. Näha oli, et kinnipeetavad võtsid asja tõsiselt ja neil oli kõigest sellest väga raske rääkida.

Kokkuvõtvalt tegutsesid nad ülla eesmärgi nimel, et noored ei satuks samale teele, mis toob vanglasse ega peaks kannatama ega teistele kannatusi tekitama nagu nemad.

Tagasiside antud gruppi ekskursioonist on olnud positiivne. Antud ekskursioonil osalenute õpetaja on rääkinud, et üks ekskursioonil osalenud, õpiraskustega tütarlaps on hakanud, peale ekskursiooni vanglasse, korralikult koolis käima. Üksikute puudumiste kohta, pidavat nüüd alati puudumistõend olema. Seega on olnud antud projekti kohta positiivset tagasisidet. Kui vaadata olukorda vanglates üldiselt, siis sellist võimalust, kus kinnipeetav võiks õppida

lugemist ja kirjutamist praktiliselt olemas ei olegi. Lähtuvalt vajadusest sellise tegevuse järele hakati ka Murru Vanglas tegema tööd vähese haridusega kinnipeetavatega. Kuigi praegu viiakse sellist tööd läbi ainult Murru Vangla 2. eluosakonnas, on lootust, et antud tegevus leiab ka laiemat kasutust teistes eluosakondades. Laienedes Eesti vanglates pakuks antud töö ka teistele vähese oskuste ja haridusega kinnipeetavatele võimalust omandada haridust ja asuda õppima.

Muidugi on olemas ka võimalus minna üldhariduskooli ja hakata seal õppima, aga kui vanglatingimustes on paljud erineva haridustasemega kinnipeetavad ühes klassiruumis ja tihti tegeleb nendega ka üks ja sama pedagoog, siis paljud häbenevad, et nad ei oska lugeda ega kirjutada ja loobuvad oskuste ja teadmiste omandamisest sootuks. Seega vajavad nad eelnevalt pikka ettevalmistust kooliks.

Küsimusele, mida peaks tegema nende kinnipeetavatega, kelle haridustase on kõigest 1 või 2 klassi vastas Murru Vangla hariduskorraldaja: „*Otseselt ei oskagi nendega midagi peale hakata. Väikeses vanglas oleks kergem nendega tegeleda, kuna, siis nad paistaksid rohkem silma ja võimalusi oleks ka rohkem. Praegu võiks nendega teha eluosakonna siseselt individuaal- või gruppitööd.*” Seda Murru Vangla 2. eluosakonnas ka tehakse.

Kõigis eluosakondades Murru Vanglas siiski selline õppimisvõimalus, nagu eelpool kirjeldatud oli puudub. Pigem on selline töö sotsiaaltöötaja enda algatuslik ja ta teeb seda teiste enda tööülesannete kõrvalt.

Et saada paremat ülevaadet vähese haridusega kinnipeetavatega tegelemisest, saatis töö autor ka mõned küsimused Soome vanglatele:

1. Kui palju on Soomes neid vange, kelle haridustase jääb 0-5 klassi piiridesse?
2. Miks on enamasti kool pooleli jäänud?
3. Kuidas Soome vanglates selliseid kinnipeetavaid õpetatakse ja kas seal üldse ongi selliseid kinnipeetavaid?
4. Kustkohast saavad vanglakooliõpetajad andmeid, mida teha selliste õpilastega või toimub õpetamine tavakooli õppekavade järgi?

Soomest sai töö autor järgmised vastused (vastas M. Peltonen) – Soome vanglates on 0-5 klassi haridusega kinnipeetavaid 5-9 %.

Õpetust vanglates hakatakse andma alates 8. ja 9. klassist ja õpetajad on Kesk Uusimaan

koolis õpetavad õpetajad. Algkooli õpetust Soome vanglates omandada ei ole võimalik, kuna 1-2 inimesele õpetamine läheks liiga kulukaks.

Soomes on madala haridusega probleemseks grupiks, mustlased, kelle haridustase on tihti 3-6 klassi piirides. Nende haridustase on enamasti madal sellepärast, et nende kultuur ei soosi ega vajalikusta õppimist ja tihti on neil rändav eluviis.

Sarnase probleemiga on silmitsi ka Eesti vanglad. Järjest rohkem on vanglates mustlasi, kes on kirjaoskamatud, ning pole suutelised vabaduses ilma kuritegelike valikuteta hakkama saama.

Autori uurimusest selgus, et enamasti on Soomes kooli pooleli jätmise põhjused samad, mis Eestiski: ei taheta minna kooli, narkootikumide tarvitamine ja kodused probleemid.

Vähese haridusega kinnipeetavatele oleks vaja eraõpetajaid, aga selleks ei ole raha.

Enamus vange õpib Soome vanglates siiski ametit, sest vabaduses on juba kool lõpetatud.

Uurimusest selgus, et ka Eesti vanglates tuleks hakata rohkem tähelepanu pöörama kinnipeetavatele kutsehariduse õpetamisele, sest see võimaldaks neil ka vabaduses paremini hakkama saada.

2.3. Probleemid hariduse andmisega vangla keskkonnas

Lisaks vähese haridusega kinnipeetavatele on vangla hariduse juures veel hulk probleeme, mida pole suudetud tänaseni lahendada ja milledele tuleks tähelepanu pöörata.

Kuigi täiskasvanutele kirjaoskuse õpetamine ja lastele alghariduse andmise vahel on teatavaid sarnaseid jooni, on oluline, et selles töövaldkonnas kohaldatakse täiel määral täiskasvanute koolitamise metoodikat. Probleem on palju suurem kui üksnes lugemis- ja kirjutamisoskuse omandamine. Täiskasvanute puhul võivad tehnilised raskused osutada teisejärguliseks, võrreldes tõsise häbitundega ning enesekindluse puudumisega. Samuti ei ole hindamisvahendina vaja korraldada ametlikke katseid lugemisoskuse kontrollimiseks, eriti mitte selliseid, mis on mõeldud lastele ja mis võivad mõjuda isegi kahjulikult. Lisaks õpperühma toetusele, peavad õpetajad igale õpilasele osutama ka individuaalset tähelepanu (Literacy Work in Wheatfield Prison, Dublin, Ireland. – The Journal of Correctional Education 52,2,63, ref Kett 2001, ref Neuvonen 2003).

Laste ja täiskasvanute õppimisel on palju erinevusi. Erinevusi on ka kinnipidamisasutuses ja

vabaduses viibiva isiku õppimis- ja õpetamisprotsessidel.

On teatud silmatorkavad erinevused vangistatud täiskasvanute ja mittevangistatute õppimise vahel ja need erinevused teevad kinnipeetavate õpetamise keeruliseks.

Mitte vangistatud kinnipeetavad:

1. on iseseisvad ja eneseteadlikud;
2. omavad kogemusi, et saada aru õppimise kasulikkusest;
3. on endale selgeks teinud eesmärgipärased hariduslikud vajadused;
4. motiveeritud õppima põhinedes “tõelise maailma” probleemidest (LoPinto 2005).

Vangistatud kinnipeetavad:

1. iga minut elust on plaanitud ja programmeeritud – tunnevad ebamugavust iseseisvuses ja enesekontrollis;
2. on tänu oma kogemustele negatiivselt meelestatu – eriti need, kes tegutsevad hariduse nimel;
3. on teatud vajadused turvalisusele, aktsepteerimisele ja vabadusele, mis tihti muudab igasuguse uue õppimise võimatuks;
4. eraldatud ”tõelisest maailmast” (LoPinto 2005).

Välja on toodud ka teisi takistusi kvaliteetse hariduse omandamiseks vanglas:

1. ülerahvastatus, rahastamine ja materjalide puudus;
2. vanglaelu rutiin lukustatuses, arvestustes ja ülekuulamistes;
3. võrdne surve (sa ei vaja lõputunnistust, et müüa narkootikume, nagu ütles üks kinnipeetav);
4. tähelepanu hariduse ja turvalisuse vahel (ära sunni mind alustama);
5. ennetähtaegse vabastamise komisjon ei pööra piisavalt tähelepanu kinnipeetavate tõhusale rehabilitatsiooniprogrammile vaid arvestavad ainsa kriteeriumina kuriteo toimepanemise tõsidusega;
6. 1994. aasta kuritegevust puudutav seaduseelnõu jättis ära riigipoolse toetuse ja see mõjus hävitavalt keskkooli järgsetele õppimisvõimalustele vanglas (LoPinto 2005).

Autori uurimusest tuli eriti teravalt välja just negatiivne meelestatus õppimise suhtes.

Üheks põhjuseks, miks on raske vangistatute suunamine õppimisele ongi just negatiivne meelestatus. Nad pole vabaduses kooliskäimisega hakkama saanud ja see tekitabki kinnipeetavates negatiivseid emotsioone. Põhiliseks vastuseks, miks õppima ei asuta on: “ma

ei taha”, “ma ei viitsi”, “mulle pole seda vaja”. Sellised vastused pole arvestav põhjus mitteõppimiseks ja näitavad negatiivset meelestatust õppetöö suhtes.

Alljärgnevalt toob autor ülevaate probleemidest seoses vanglaharidusega Eesti vanglates, mis tulid lisaks negatiivsele meelestatusele välja ka uurimustöö käigus:

- **Vanglate ülerahvastatus** – küsimusele, millest kinnipeetavad õppimise valdkonnas kõige rohkem puudust tunnevad vastati üsna tihti, et puuduvad ruumid, kus saaks rahulikult õppida. Kambrites on palju rahvast ja see segab keskendumist.
- **Õppimiseks puuduvad õpikud** – nii vangla õpetajad kui ka kinnipeetavad märkisid üheks oluliseks puuduseks õpikute puudumise.
- **Puudub korralik raamatukogu** – tunti puudust lugemisaalist, kehtivatesst õigusaktidest ja ka ajaviitekirjandusest.
- Paljudel vastanuist puudus motivatsioon ja paljud vastanuist pidasid ennast liiga tarkadeks, et õppida. Kusjuures ka 5 klassi hariduse ja ilma erialata kinnipeetav arvas, et on piisavalt tark ja ei vaja mingit lisaharidust.

Vastavalt Euroopa Ministrite Nõukogu soovitusel Nr 89, peab igas kinnipidamisasutuses olema raamatukogu kõigi vangide jaoks. Raamatukogus peab olema suur valik ajaviite- ja õppekirjandust. Vange peab ergutama võimalikult palju raamatukogu kasutama. Võimaluse korral tuleb teha koostööd teiste avalike raamatukogudega (Recommendation No R(89)12).

Eesti vanglates on olemas küll raamatukogud, aga nende seisukorrad ei ole kiita. Olemas on õppe- ja ajaviitekirjandus, aga enamus neist on aegunud nagu kasutuses olevad raamatukogu ruumidki. Puudub õppeklass või lugemissaal, mille olemasolu kinnipeetavate ja õpetajate sõnul oleks vajalik, kuna see oleks kohaks, kus oleks võimalik lugeda ja õppida. Üheks puuduseks vanglahariduse juures nimetasid kinnipeetavad just seda, et puudus koht, kus saaks vaikselt ja rahulikult õppetööga tegeleda. Seega on vajadus lugemissaali järele vanglas olemas.

Lähtudes eelnevast on vanglahariduse valdkonnas palju probleeme, milledega tuleks tegeleda. Probleemiks ei ole mitte valikute ja programmide puudumine hariduse valdkonnas, vaid pigem on probleemiks see kuidas õigeid kinnipeetavaid õigete programmide juurde suunata.

2.4. Vanglahariduse andmise õiguslikud alused

Hariduse andmist kinnipeetavatele korraldatakse haridusseaduse, põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse, kutseõppeasutuse seaduse, vangistusseaduse ning nende alusel välja antud õigusaktide kohaselt. Erialast järelevalvet hariduse üle vanglas teostab haridus- ja teadusminister (Justiitsministeerium 2005).

Kinnipidamisasutuses tuleb koostada igakülgne haridusprogramm, mis võimaldaks kõigil vangidel rahuldada vähemalt mõnda oma vajadust või püüdlust. Selliste programmide eesmärk on aidata vangidel ühiskonnas hästi kohaneda, muuta nende väärtushinnanguid ja suurendada eneseteadvust (Recommendation No R(89)12).

Eesti vanglates kajastub haridusprogramm kinnipeetava individuaalsest täitmiskavas (ITK), kuhu on märgitud k/p eelnev haridustase ja soovitatavad tegevused (programmides osalemine, õppimine). ITK koostatakse üheks aastaks ja sinna märgitakse ka eelnevalt läbitud kursused, programmides osalemised ja muu harrastustegevus. ITK-d koostades viiakse läbi vestlus kinnipeetavaga, mille käigus selgitatakse välja kinnipeetava reaalsed vajadused.

Haridust peab vangi individuaalse kava raames käsitlema režiimi osana, mis on võrdsustatud tööga ja tasustatud samadel alustel, kui õppetöö toimub tööajal. (Recommendation No R(89)12)

VangS § 36 kohaselt on vanglas töötamine kohustuslik, kuna aga vanglal ei ole võimalik kõikidele kinnipeetavatele tööd pakkuda, siis istubki enamus kinnipeetavaid lihtsalt niisama. Töötama ei ole kohustatud kinnipeetav vastavalt VangS § 37, kes on üle 63 aasta vanune, üldharidus- või kutsekeskharidust omandav või töölalasel koolitusel olev kinnipeetav, kes ei ole tervislikel põhjustel võimeline töötama või kuni 3 aastast last kasvatav kinnipeetav. Seega, kui me võtame aluseks VangS § 37, siis vangid, kes mingil mõjuval põhjusel ei tööta, peaksid kõik hõivatud olema õppimisega. Kuigi õppimine vanglas ei ole kohustuslik.

VangS § 34 kohaselt on hariduse omandamise võimaldamise eesmärgiks just kindlustada kinnipeetav piisavate teadmiste ja oskustega, mis võimaldaksid tal vabaduses jätkata

hariduse omandamist või töötamist.

Vastavalt Eesti Vabariigi haridusseadusele on hariduse mõiste, eesmärgid ja tasemed lahti seletatud järgmiselt: käesoleva seaduse raames on haridus õppeprogrammidega ettenähtud teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtuste ja käitumisnormide süsteem, mida ühiskond tunnustab ning mille omandatust ta kontrollib (Eesti Vabariigi haridusseadus 1992).

Lähtuvalt sellest peaks ühiskond aktsepteerima ka vanglas omandatud haridust. Siiski tundub autorile, et inimesed suhtuvad vanglast vabanenutesse eelarvamustega. Olgugi, et vanglakaristuse kandmise ajal käis kinnipeetav koolis, omandas üldhariduse või kutsehariduse ning läbis palju muid iseseisvaks eluks ettevalmistavaid programme, ei ole ta ikkagi tööturul konkurentsivõimeline, kuna ta on olnud vanglas.

Hariduse eesmärk on: 1) luua soodsad tingimused isiksuse, perekonna, eesti rahvuse, samuti rahvusvähemuste ja Eesti ühiskonna majandus-, poliitilise ning kultuurielu ja loodushoiu arenguks maailma majanduse ja kultuuri kontekstis; 2) kujundada seadusi austavaid ja järgivaid inimesi; 3) luua igapäevasele elule pidevõppeks (Eesti Vabariigi haridusseadus 1992).

Kui tutvuda lähemalt õppimise võimalustega Eesti vanglates, siis näeme, et paljuski on hariduse eesmärk täidetud. Ka Eesti Vabariigi haridusseaduses on väljatoodud üks resotsialiseerimise põhimõtteid, vastavalt Eesti Vabariigi haridusseaduse §2 lg 3 p2, on kujundada seadusi austavaid ja järgivaid inimesi.

Kui suudaksime läbi hariduse kujundada seadusi austavaid ja järgivaid inimesi, siis olekski edukas resotsialiseerimisprotsess ellu viidud. Kahjuks, aga see nii lihtne ei ole.

Vastavalt VangS §34 toimub hariduse omandamise võimaldamine vanglas. Hariduse omandamise võimaldamise eesmärk on kindlustada kinnipeetav piisavate teadmiste, oskuste ja eetiliste tõekspidamistega, mis võimaldab tal jätkata vabaduses hariduse omandamist ja töötamist. Hariduse andmist vanglas korraldatakse Eesti Vabariigi haridusseaduse, põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ja kutseõppeasutuse seaduse ning nende alusel väljaantud õigusaktide kohaselt (Vangistusseadus 2000).

Vangla juhtkond kindlustab üldhariduse ja kutsehariduse omandamiseks ja tööalase koolituse läbiviimiseks vajalike üldotstarbeliste ruumide ning õppeklasside ja -töökodade olemasolu, samuti tööpraktika võimaluse vanglas õpetatavatel erialadel (Vangistusseadus

2000).

Kinnipeetavale, kes ei valda eesti keelt, antakse tema soovil võimalus eesti keele õppimiseks. Kui eesti keele õpe ei toimu VangS §-des 35 ja 36 sätestatu raames, korraldab ja finantseerib eesti keele õpet vangla (Vangistusseadus 2000).

Uurimusest Murru Vanglas tuli välja, et osa kinnipeetavaid on omaalgatuslikult õppinud selgeks eesti- või vene keele. Selgus ka, et Murru Vangla k/p-del on huvi keelte õppimise vastu, sealhulgas ka eesti keele.

Uurimuse teostamise ajal, jaanuar – märts 2006, ei olnud Murru Vanglas tööl ühtegi vastava kvalifikatsiooniga eesti keele õpetajat. Põhjuseks oli koosseisulise eesti keele õpetaja ametikoha puudumine.

Kuigi realselt puudus eesti keele õpetaja, viidi ikkagi läbi eesti keele kursusi neile, kes soovisid eesti keelt õppida. Eesti keele kursused organiseerisid ja viisid ellu vastavad sotsiaalosakonna töötajad, kellel olid olemas vajalikud oskused keele õpetamiseks.

Vangla juhtkond suunab ja soodustab kinnipeetavaid hariduse omandamisel (Vangistusseadus 2000).

Kogu praktilise vanglakogemuse ajal on töö autor näinud, kui raske on kinnipeetavaid õppima suunata. Siiski annab enamuse Murru Vangla töötajatest endast parimat, et kinnipeetavad asuksid õppima või leiaksid vanglakaristuse kandmise ajal muud kasulikku tegevust.

Eesti vanglates on võimaldatud ka põhi ja keskhariduse omandamine lähtuvalt haridust puudutavatest õigusaktidest ja Vangistusseadusest. Kinnipeetavale, kellel puudub põhiharidus, võimaldatakse põhihariduse omandamine vastava riikliku õppekava alusel. Põihariduse omandanud kinnipeetavale võimaldatakse vanglas tema soovil üldkeskhariduse omandamine vastavalt riiklikule õppekavale (Vangistusseadus 2000).

2.5. Õppekorraldus Eesti vanglates

Üldharidust põhikooli ja gümnaasiumi tasandil vanglates korraldavad piirkonna munitsipaal-koolid. Seetõttu ei selgu ka koolitunnistuselt, et õpilane on hariduse omandanud vanglas. Õppetöö toimub eesti ja vene keeles (Justiitsministeerium 2005).

Kinnipeetavale võimaldatakse põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekavaga ettenähtud valikainete raames ja kutsealase eelkoolituse õppekava järgi kutsealast eelkoolitust vastavalt kutseõppeasutuse seaduses sätestatule. Kinnipeetavat võib tema soovil lubada õppima väljaspool vanglat asuvas õppeasutuses (Vangistuseseadus 2000). Kinnipeetav võib taotleda luba õppida väljaspool vanglat. Enamasti asutakse sel juhul õppima kõrgkooli. Selliseid inimesi on igal õppeaastal 5–7. Luba väljaspool vanglat õppida annab kinnipeetavale õiguse vastavalt õppekavale viibida väljaspool vanglat päevasel ajal, õhtuks tuleb vanglasse tagasi pöörduda (Justiitsministeerium 2005).

Praktika näitab, et võimalust väljaspool vanglat olevates õppeasutuses õppimiseks eriti palju ei võimaldata. Põhjenduseks tuuakse asjaolu, et ka vanglas on piisavalt palju õppimisvõimalusi ja märkimata ei jää ka julgeoleku kaalutlused. Paljudel juhtudel on väljaspool vanglat õppimise takistused ka rahalised. Kinnipeetavad ei ole võimelised tasuma õppemaksu või transpordi kulusid.

Uurimusest selgus, et ka Murru Vanglast käib üks kinnipeetav väljaspool vanglat õppimas. Ennem kui teda lubati vanglast välja õppima, lõpetas ta vanglas 12. klassi ja seejärel asus õppima Rummu Erikutsekooli Väike ettevõtlust. Alles peale seda võimaldati tal õppima asumine Mainori Kõrgkooli ärijuhtimise erialale.

Lisaks üldharidusele võimaldatakse ka vanglas omandada kutseharidust. Erinevates Eesti vanglates on erinevad võimalused omandada erinevaid erialasid.

Vastavalt kinnipeetava soovile ja sobivusele antakse talle võimalus kutsekeskhariduse omandamiseks, samuti tööalases koolituses osalemiseks. Kutsekeskhariduse andmisel eelistatakse erialasid, mis on vabaduses enamnõutavad. Vangla territooriumil asuv kutsekeskhariduse omandamist võimaldav õppeasutus on riigikool või munitsipaalkool või nende vanglas tegutsev struktuuriüksus, mida finantseeritakse riigieelarve vahenditest kutseõppeasutuse seadusega sätestatud alustel ja korras. Õppeasutuse kasutusse antud ruumide sisustus-, remondi- ja eksploatatsioonikulud kaetakse vangla eelarvest (Vangistuseseadus 2000).

Kutseõpet korraldavad piirkonna kutseõppekeskused või riigikoolid. Kui õpet korraldavad kutseõppekeskused, ei ole koolitunnistuselt võimalik välja lugeda, et tegu on vanglas omandatud haridusega. Kutseõpe toimub kõikides vanglates. Õppida saab eesti ja vene

keeles. Enamlevinud erialadeks on puidu- ja metallitöö, naiskinnipeetavad saavad õppida õmblemist, aga pakutakse ka aianduse, arvutioperaatori, pehme mööbli restauraatori, ehitaja, väikeettevõtja ja müügijuhki kursusi (Justiitsministeerium 2006)

2.6. Õppimisvõimalused Eesti vanglates

Harku Vanglas, kus kannavad karistust naiskurjategijad, on võimalik lisaks üldharidusele õppida nii õmbleja kui ka katlakütja eriala (Justiitsministeerium 2005).

Murru Vanglas on võimalus lisaks vene- ja eestikeelsele keskharidusele kinnipeetavatel võimalus omandada tislari, aedniku, keevitaja ja rõivaste õmbleja eriala. Sisustatud on arvutiklass, tegutseb kaks raamatukogu (Justiitsministeerium 2005).

Pärnu Vangla kinnipeetavad saavad kasutada arvutiklassi ja jõusaali; usuliste ja muude kinnipeetavate resotsialiseerimist tagavate ürituste läbiviimiseks on vanglas klubi. Kinnipeetavatel on võimalik kasutada ka vangla raamatukogu. Samuti on vanglas meditsiinipunkt. Tööhõive tagamiseks on vanglas abiruumid nii lukksepa, ehitusremonditööliste kui ka puuseppade jaoks (Justiitsministeerium 2005).

Tallinna Vangla üldharidust saavad kinnipeetavad põhikoolis omandada nii eesti kui vene keeles, samuti pakutakse kinnipeetavatele nii vene- kui eestikeelset gümnaasiumiharidust. Kutsehariduses pakutakse kinnipeetavatele nii kinnisvarahoolduse eriala kui elektrik/arvutihooldaja eriala. Väljapool vangla territooriumi õpib kaugõppe vormis üks kinnipeetav: Eesti Metodistliku Kiriku Teoloogilises Seminaris 2. kursusel (Justiitsministeerium 2005).

Tartu Vangla ligi 100 kinnipeetavat harivad Tartu Täiskasvanute Gümnaasium ja Tartu Kutsehariduskeskus (Justiitsministeerium 2005).

Viljandi Vanglas teostatakse töid õppepraktika raames. Põhiliseks artiklikuks on restaureeritav mööbel, seda alates lihtsamatest mööbliesemetest nagu kontorimööbel kuni antiikmööblini. Viljandi Vanglas õpetatakse kinnipeetavatele lukksepatööd, müürsepatööd ja maalritööd (Justiitsministeerium 2005).

Ämari Vangla kinnipeetavatel on võimalus õppida põhikoolis ja gümnaasiumis. Võimalus on omandada remondielektriku ja katlakütja eriala ning samuti lukksepa kutset. Uue erialana on lisandunud ärikoolitus-väikeettevõtluse korraldamine (Justiitsministeerium 2006).

Eelpool toodud loetelud näitavad vaid väikese võimaluse Eesti vanglate õppimisvõimalustest. Pigem on probleemiks see, et kuidas inimene just selle tegevuse peale suunata, mida ta vajab. Tsiteerides Murru vangla direktorit Hr Olavi Israeli:”..., *et inimene, kes omab teoreetilisi teadmisi ja tahab neid lisaks õppida, ei pruugi neid vajada, võibolla oleks talle hoopiski tarvilik “labidas pihku” anda. Või inimene, kellel on head praktilised oskused hoopiski sotsiaalprogrammi (näiteks “oska kuulata”) suunata, kuna võibolla ta selle “labidaga” just oma kuriteo toime panigi, kuna ta suhtlemisoskused olid puudulikud. Seega ei ole vanglahariduse probleem üldse selles, et ei oleks võimalusi õppida vaid hoopiski selles, kuidas kinnipeetava õigetele vajadustele pühenduda.*

Õppimise juures tuli päevakorra jaoks veel üks küsimus: kas õppimine vanglas peaks olema tasustatud? Eesti vanglates ei ole hariduse omandamine tasustatud, kuigi osa kinnipeetavad ja õpetajad pidasid seda vajalikuks. Lähtuvalt sellest küsimusest on ka “Hariduskorraldus vanglas. Arengukava 2004-2006” juurde koostatud õppetöös osalevate kinnipeetavate stipendiumi finantseerimise plaan. Lähtuvalt sellest võiksid ka õppetöös osalevad kinnipeetavad stipendiumi saada. Toetuse suuruseks arvestatakse 1000 krooni kuus ja toetuse maksmise periood oleks 10 kuud. Seda, millistel alustel valitakse välja stipendiumi saajad, põhjendatud ei olnud. Kuigi kinnipeetavatele makstav stipendium on kajastunud arengukavas alates 2004 aastast, ei ole seda reaalselt siia maani rakendatud.

2.7. Õpetajad vanglates

Nagu juba eelpool mainitud võiks vanglas õpetajateks lugeda kõiki seal töötavaid inimesi. Eeskätt, aga loeme õpetajaks pedagoogi, kelle funktsiooniks vanglas ongi õpetamine.

Vangla pedagoogid vajavad erilisi oskusi vanglahariduse ja väljaõppe valdkonnas. Nad peavad olema võimelised ära tundma kinnipeetavate individuaalsed vajadused. Samuti peavad nad olema võimelised hakkama saama ka võõrkeelsete-, erinevate religioonide ja kultuuritaustadega kinnipeetavatega (Nordic prison education 2005).

Vangla juhtkond peab erilist tähelepanu pöörama noorte, välismaalastest vangide või eriliste kultuuriliste või etniliste vajadustega vangide haridusele (Recommendation No R(89)12).

Töötamine niivõrd kireva seltskonnaga nõuab vangla pedagoogidelt tunduvalt suuremaid teadmisi ja oskusi kui tavapedagoogidelt ja asetab neile ka suuremad nõudmised ja vastutuse. Intervjuust Murru Vangla hariduskorraldajaga selgus, et õpetajatel on küll piisavalt pedagoogilist haridust, puudu tuli, aga vangistuse ja karistuse täideviimise alastest teadmistest.

Nõustajad ja õpetajad on aitajad. Lapsed võtavad kooli kaasa kodust omandatud väärtushinnangud ja hoiakud, samuti vilumise etendada kindlaid sotsiaalseid rolle, mida nad on harjutanud oma vanemate ning õdede-vendadega suheldes. Lapsed tulevad õpetaja juurde, et õppida oskusi, mis võimaldavad neil tulevikus etendada oma osa ühiskonnas ja inimkonna ajaloos. Sellises suurusjärgus ülesandeid on usaldatud väga väheste elukutsete esidajaile (Walton, Powers 2001).

Paljud k/p-d on õppimise vabaduses pooleli jätnud. Murru Vangla õpetajad vastasid küsimusele, et miks kinnipeetavad õppimise pooleli on jätnud, et enamusel on puudu jäänud kodusest tähelepanust või, et õpetajad on olnud ebameeldivad.

Ühele ankeedile oli antud küsimusele vastatud niimoodi “ *Lapse kasvatamine saab alguse kodunt, keskkonnast kus ta viibib. Kodune keskkond on olnud ebasoodus. On selliseid täiskasvanuid, kellel on 5 klassi haridust ennem vanglasse sattumist. Siin ta ei soovi õppida, kuna tal on piisavalt haridust, omaarust. Meie õpetajad püüame neid veenda, et õppida on vaja*”

Mitte ainult õpetajad ei püüa veenda kinnipeetavaid, vaid ka ülejäänud vanglas töötavad isikud (sotsiaaltöötajad, kontaktisikud, peaspetsialistid, psühholoogid) püüavad kinnipeetavale selgeks teha õppimise vajalikkust ja hõivata neid vanglas kasuliku tegevusega.

Seda, et õppida on vaja peab loomulikuks enamus ühiskonnast, miskipärast, aga leiavad kinnipeetavad tihti, et õppida ei ole vaja. Seda just need, kes peaksid tunduvalt rohkem hindama seda, mis võimalusi vangla neile pakub ja õppima võimalikult palju, et olla pärast vabanemist konkurentsivõimelised tööturul.

Kui on vajalikud järeleaitamistunnid või muu heastamistöö, et aidata lapsel läbi võtta materjali, mille ta on jätnud õppimata, ei ole sellel mingit püsivat mõju, kui last ei aidata ka muuta oma heidutatud suhtumist ning ekslikku arvamust, kuidas leida endale koht elus (Walton, Powers 2001).

Antud lõigus võiks sõna laps asendada edukalt sõnaga kinnipeetav. Nii nagu lastest õpilased vajavad ka kinnipeetavatest õpilased pidevalt järeleaitamist ja abi, kohati isegi rohkem kui lapsed. Kuna korra on neid juba proovitud õpetada ja üsnagi tihti on see pooleli jäänud või lihtsalt pole sellega hakkama saadud. Vanglas aga tuleb õpetajal kõige sellega uuesti algust teha ja püüda savutada seda, millega vabaduses pole hakkama saadud - k/p harimisega.

Vanglas töötavatel pedagoogidel on, aga üks tunduvalt suurem probleem lisaks õpiprobleemidele – oht enda julgeoleku pärast. Paljud kinnipeetavad on vägivaldsed ja etteaimamatud. Murru Vanglas töötavad õpetajad vastasid küsimusele, kas nad tunnevad vanglas töötades ka ohtu enda julgeolekule enamasti jaatavalt. Osa neist tõi kõige ohtlikumaks töötamise Murru Vangla töötsoonis, kuna seal ei ole turvakaameraid, tegemist on nurgataguse kohaga ja neil puudub ka võimalus kiireks abikutsumiseks kui seda peaks vaja olema.

2.8. Õppimise efektiivsus vanglas

Uurimusest selgus, et arvamusi õppimise efektiivsuse kohta oli äärest ääreni. Tuli välja, et on neid kinnipeetavaid, kes pevad vanglas antavat haridust väga efektiivseks ja kvaliteetseks. Kuid oli ka neid, kes arvasid, et vanglas antav haridus on alla igasugust arvestust, kuna puuduvad õpikud, korralikud õpperuumid ja raamatukogu.

Lähtuvalt sellest, et kõik ei arva, et vanglas antav haridus on efektiivne, saab ülesse loetleda mõned punktid, mida saaksid õpetajad (ka teised vangla töötajad) ette võtta õppetöö parandamiseks ja efektiivsemaks muutmiseks.

Mida saab õpetaja ette võtta?

- tekitage klassis ühtekuuluvustunne mitmesuguste grupitegevustega;
- kasutage grupi abi tegevusplaanidesse ja ettevõtmistesse puudutavate otsuste langetamisel nii palju kui võimalik;

- hinnake oma lastega (*kinnipeetavatega*) suhtlemise mustrit lõpetage halva käitumise kasulikuks muutmine;
 - keskenduge pigem saavutustele kui puudustele;
 - aidake heitunud õpilastel avastada võimalusi oma klassi, kooli ja perekonna heaolu parandamiseks;
 - kasutaga hästi edasijõudvaid õpilasi klassi rikkusena, lastes neil teisi õpilasi aidata ja ning genereerida ideid klassi heaolu parangamiseks;
 - pidage koduseid ülesandeid lapse mitte vanemate ülesanneteks;
 - aidake vähendada üleoleku-alaväärsus suhteid, einestades vahetevahel õpilaste lauas või kutsudes neid endaga koos einestama selle asemel, et õpilastest eralduda;
 - oma käitumisega andke mõista, et mõistate ja elate kaasa - ma saan aru, et teil on raske;
 - teil on lastesse (*kinnipeetavatesse*) usku - ma usun, et te saate hakkama;
- Julgustate ilma liigse surveta - kas te tahaksite proovida (Walton, Powers 2001).

Eelpool toodud nõuanded on kirjutatud küll mõeldes lastele ja tavakoolis õpetavatele õpetajatele, ent siiski arvab töö autor, et samad soovitusel mõjuksid positiivselt ka vanglas töötavatele pedagoogidele, sest kohati on ka kinnipeetavad kui lapsed.

Eelkõige saab lastega võrrelda neid kinnipeetavaid, kelle haridustase on väga madal ja sotsiaalsed oskused kesised. Teatud olukordades on nad sama saamatud kui lapsed, kohati isegi saamatamad, kuna neil on teatud etapp elus läbimata jäänud. Etapp, mis hõlmab endas koolihariduse omandamist.

Uurimuse käigus selgitas autor välja, mida arvavad k/p ja vanglas töötavad õpetajad ise õppimistingimustest ja hariduse efektiivsusest vanglas.

Tabel 1. Õppimistingimused Murru Vanglas

Hinang	Vastanud k/p arv	Vastanud pedagoogide arv
Suurepärase	2	1
Hea	11	3
Rahuldav	31	1
Kasin	15	3
Alla igasugust arvestust	7	0

Arvamust õppimistingimustest põhjendati järgmiselt: suurepäraseks peeti tingimusi kuna vanglas on korralikud õpperuumid Heaks arvati õppimistingimusi kuna koolis on korraga vähe rahvast ja õpetajad on head. Rahuldava hinnangu peamiseks põhjusteks toodi: õpilastel tehakse vahet, samad tingimused, mis vabadeski ja madal tase. Kasinaks hinnati tingimusi põhjendustega, et pole õppimiskohta ega vahendeid ja, et kool on nagu abikool. Seda, miks peeti vanglas olevaid õppimistingimusi alla igasugust arvestust olevateks jäeti aga põhjendamata.

Tabel 2. Õppimise tase võrreldes vabades antava haridusega

Hinang	Vastanud k/p arv	Vastanud pedagoogide arv
Suurepärane	3	0
Hea	13	3
Rahuldav	29	5
Kasin	14	0
Alla igasugust arvestust	13	0

Arvamust õppimise tasemest vanglas põhjendati järgmiselt: Suurepäraseks peeti vangla haridust seoses õpetajate põhjaliku tööga. Hea hariduse põhjendusteks toodi hea organiseeritus. Rahuldavat taset põhjendati pealiskaudse õppetöö ja kasinate õppimistingimustega. Kasinaks peeti taset sellepärast, et keskkooli peeti vürdseks abikooliga. Alla igasugust arvestust oleva taseme põhjenduseks toodi, et õpetajad saavad palka õpilaste arvust lähtuvalt, õpilastelt nõutakse vähe ja ka tundide arv on väike.

Seega on erinevaid arvamusi vangla hariduse kvaliteedist ja õppimisvõimalustest. Intervjuust Murru Vangla hariduskorraldajaga ja õpetajate vastustest tuli ikkagi selgelt välja, et kui tahetakse õppida on vanglas võimalik omandada täiesti arvestatav dokument (diplom) hariduse tõendamiseks.

3. REHABILITATSIOONIPROGRAMMID JA SOTSIAALNE KASVATUS

Ühiskond muutub pidevalt. Ometigi näib vangla tegutsevat nii, nagu kõik meie ümber kulgeks ikka veel sotsialistlikus “rahulikus” rütmis. Kuid vangla funktsioonid on teisenenud. Lisaks karistusele, ühiskonnast isoleerimisele, peaks ta kujundama ka väärtushinnanguid, juurutama tööharjumust, õpetama teadmisi/oskusi, millest kinnipeetaval vabaduses puudu tuli, omandatud otstarbekalt kasutama, õigeid otsuseid tegema, eluülesandeid lahendama. Vanglad püüavad praegu üht-teist ära teha. Paraku Vanglate Ameti poolt väljapakutud sotsiaalõppe programm on mahakirjutatud gümnaasiumide õppekavadest, mis ei arvesta vanglaoludega ja tegelike vajadustega, vanglates on tegemist siiski erikontingendiga, kes vajavad spetsiaalselt neile koostatud sotsiaalõppekavasid. Vanglas ei vajata niivõrd õpetust, kuidas korjata ravimtaimi ega filosoofilisi loenguid, kuivõrd vajatakse sotsiaal- ehk toimetulekuõpet (Kraaner, Malken, Traat 1997).

Selleks, et sotsiaalõpe käivituks peaks iga vanglaasutus ise otsustama ja jõudma konsensusele, mida nende asutuses viibivad vangid vajavad. Sõltuvalt kontingendi eripäradest, haridustasemest, rahvusest, hakkaksid sotsiaalõppekavasid koostama vanglate sotsiaaltöötajad, kes vajaksid sellekohast täiendkoolitust.

Sotsiaalõppe alane arendustöö eeldab sotsiaaltöötajate omavahelist tihedat üleriigilist koostööd sotsiaalõppe eesmärkide, võimalike sotsiaalõppe alaste seisukohtade ning ka õppemeetodite osas. Kahtlemata eeldab see ka kinnipeetavate kogemuste (missugused oleks need eluvaldkonnad, kus nad oma toimetulematust tunnetasid) ning nende arvamuste (mida nad loevad vajalikuks õppida) arvestamist (Kraaner, Malken, Traat 1997).

Autori poolt läbiviidud uurimusest selgus, et Murru Vangla kinnipeetavad peavad oluliseks toimetuleku oskustest psühholoogiat puudutavaid oskusi ja sooviksid õppida ka pereeluga seonduvat. Oluliseks peeti ka suhtlemisoskuse ja võõrkeelte õpetamise vajalikkust vanglas.

Toimetulematuse ja selle põhjuste analüüs, võttes arvesse ka korduvkujategijate hinnangid, annab pidepunkte sotsiaalõppe korraldamiseks. Laiemas mastaabis peaks vanglate sotsiaalõppe projekt valmima vanglate juhtkondade, vanglate sotsiaaltöötajate, vanglapsühholoogide, kinnipeetavate, maakonna- ja linna sotsiaaltöötajate (probatsioonitöötajate), vangide omakste (lähedased, perekond), Tööturuameti ja

potentsiaalsete tööandjate koostöös.

Sotsiaalõpes oleks kesksel kohal sotsiaalanete omandamine vanglakoolis riiklike õppekavade alusel. Ilmselt on otstarbekas mõelda ka igas vanglakoolis oma õppekava väljaarendamisele (Kraaner, Malken, Traat 1997).

Mõistet “sotsiaalne kasvatus” eelistatakse sellistele alternatiivsetele mõistetele nagu “sotsiaalsed ja elulised oskused” või “sotsiaalne koolitus”, sest see keskendub inimese üldisele kasvatusel ja arengule ning väldib käitumise muutumist, millele vihjatakse teiste mõistete puhul. Mõned õpetamisel kohaldatavad lähenemised võivad liiga palju rõhutada mahajäävust ja jätta õpilase positiivse potentsiaali ja loomevõime küllaldaselt hindamata. Sotsiaalse kasvatus eesmärk peaks olema isiku arendamine, et ta suudaks paremini oma eluga toime tulla. Sotsiaalne kasvatus ei ole üksnes koolitajate mure, vaid kuulub ka sotsiaaltöötajate, psühholoogide, arstide, kõigi vanglatöötajate ülesandesse. (Recommendation No R(89)12)

Esimene rahvusvaheliselt tunnustatud rehabilitatsiooniprogramm meie vanglasüsteemis võeti kasutusele 2001. aastal, kui koostöös Soome Justiitsministeeriumiga said meie vanglatöötajad koolitust “Viha juhtimise” programmis. Nüüdseks on see programm vanglates laialt levinud ja populaarne nii läbiviivate kui kinnipeetavate hulgas (Valik rehabilitatsiooniprogramme vanglates 2005).

Väga paljud kinnipeetavad olid küsimusele, miks nad vanglas ei õpi, toonud põhjenduseks lühikese karistusaja. Kuna karistusaeg on liiga lühike ei ole mõtet ka õppida, kuna klass või kursus jääks pooleli. Põhjuseks oldi toodud ka madal haridustase, mis ei võimalda õppida soovitud eriala, kuna seda on võimalik omandada alles peale põhikooli või gümnaasiumi.

Ka sellistele kinnipeetavatele on mõeldud ja töötatud välja palju erinevaid programme, mida on võimalik läbida ka lühema (karistus)aja jooksul ja vajalik pole ka põhikoolihariduse omamine.

Kuna Eesti vanglates viibib palju kinnipeetavaid, (584 kinnipeetavat, 1. jaanuari seisuga 2005 a) kelle haridustase on algharidus ja vähem, siis neile kinnipeetavatele on väga oluline osa vangla hariduse juures rehabilitatsiooniprogrammidel. Just rehabilitatsiooniprogramides oalemine annab vähese haridusega kinnipeetavatele kindluse edasi õppimiseks, kas siis üldhariduskoolis või jätkata osalemist antud programmides.

Laiemas mõistes käsitletakse vanglas haridusena lisaks akateemilistele ainetele ja kutseharidusele ka kultuurilisi tegevusi, sotsiaalseid oskusi arandavat tegevust, kehalist tegevust, usu teemalisi üritusi ning raamatukogu teenust. Mõned nendest tegevustest on koondatud ühtse nimetuse alla – rehabilitatsiooni programmid.

Kuna Eesti vanglates puudub võimalus omandada erialast väljaõpet, kui puudub vähemalt põhiharidus, siis ainuke võimalus lisaks üldhariduskoolis õppimisele on väga vähese haridusega kinnipeetavate puhul, võimalus osaleda rehabilitatsiooniprogrammides või kursustel ning omandada seal sotsiaalseid oskusi.

3.1. Valik rehabilitatsiooniprogramme Eesti vanglates

Kuna vanglahariduse andmisel on suur osatähtsus rehabilitatsiooniprogrammidel, siis järgnevalt toob autor ülevaate Eesti vanglates olevatest rehabilitatsiooniprogrammidest. Rehabilitatsiooniprogrammidel on suur tähtsus ka sellepärast, et see võimaldab kinnipeetavatele kasulikku tegevust vanglas ja sotsiaalsete oskuste omandamist.

12 sammu (Tallinn, Tartu, Murru)

Programm koosneb nn 12 sammust, iga samm on jagatud päevadeks. Ühe sammu läbimiseks kulub tavaliselt mitu koosolekut.

Töövihiku alusel selgitatakse vastava etapi temaatikat (iga päev läbitakse üks temaatiline õppetund). Osa programmist moodustab ka rühmatöö – õppetöö- arutelu koos juhendajatega ühiskogunemisel õppeklassis.

Õppematerjal sisaldab nii teoreetilisi kui ka praktilisi ülesandeid, mis aitavad töötada tunnetega, analüüsida oma minevikku ja olevikku ning õpetavad püstitada eesmärged.

Tallinna Vanglas on külastanud programmi koosolemisi ca 35 inimest, programmi on läbinud täielikult 12 meest. Eesti vanglates kokku on programmi läbinud 19 kinnipeetavat (Ilumets, Udso 2005)

Adrenaliiniga heroini vastu (Viljandi)

Prantsusmaal Bordeaux's kasutatakse langevarjuhüppeid ennetusprogrammina probleemsete noorte seas. Hüpetega kaasnev adrenaliinivool tekitab heaolutunde, mis näitab noortele, et head enesetunnet on võimalik saavutada ka ilma narkootiliste aineteta. Programm distsiplineerib kinnipeetavaid, kuna osaleda soovijaid on tunduvalt enam kui vabu kohti.

Programmis on 2 aasta jooksul osalenud 18 kinnipeetavat.

Lähtudes autori uurimustööst on enamus programmidega ikka niimoodi, et kohti on rohkem kui osaleda soovijaid, seega puudub ka motivatsioon.

Leian, et antud programm on suurepärase motivatsiooniallikas Viljandi Vangla kinnipeetavatele, kes soovivad antud programmis osaleda (Drõgin 2005).

Autori arvates on programmis osalemise eeldusteks ka režiimikuulekus vanglas ja head õpitulmused. Kuigi Eesti vanglates on vähe tegureid, mis motiveeriksid kinnipeetavaid õppima, siis Viljandi Vanglas on see leitud programmiga “Adrenaliiniga heroini vastu”

Oska kuulata/oska vaadata (Murru)

Eesmärgiks on arendada tähelepanu, empaatiat, kuulamisoskust ja tunnete analüüsimise oskust klassikalise muusika abil ning sotsiaalseid oskusi grupitööde abil.

Aasta jooksul on programmi esimese osa läbinud 40 kinnipeetavat, väljalangenus on väga madal (Soom 2005).

Agressiivsuse asendamise treening (ART) (Tartu)

Programm on mõeldud vägivaldsete kaluvustega, madala moraalse mõtlemise taseme ja vähese sotsiaalsete oskustega kinnipeetavatele. Eesmärk on õpetada osalejaid mõistma oma agresiivsust ja antisotsiaalset käitumist ning asendada need positiivsete alternatiividega.

Programmi on Tartu Vanglas läbinud 26 kinnipeetavat, Eesti vanglates kokku 97 kinnipeetavat (Alamaa 2005).

Kuna eelnevalt oli juttu väga vähese haridusega kinnipeetavatest ja sellest, et neile on vanglas raske tegevust leida. Autori arvates on antud programm suurepärase võimalus ka neile, kes ei mõista lugeda ega kirjutada. Programm on ka vajalik sellepärast, et väga paljud kinnipeetavad on vägivaldsed, etteaimamatud ja agressiivsed.

Viha juhtimine (Pärnu, Murru, Tart, Tallinn, Ämari, Viljandi)

Eesmärk on selgitada osalejatele, mis nendega vihastades toimub, miks on vaja ärritamist kontrollida, milleks on viha juhtimine kasulik ning anda õpilastele võimalus harjutada viha valitsemist rolliharjutuste abil. Eesti vanglates on “Viha juhtimise” kursuse edukalt lõpetanud 226 kinnipeetavat (Lip, Ronk, Nõmmiksaar 2005).

Kaine autojuht (Murru)

Eesmärgiks on aidata liiklusõnnetuse põhjustamise tõttu vanglasse sattunud kinnipeetavaid mõista oma kuriteo olemust ja tõsidust, et vähendada kuriteo kordamise tõenäosust vabaduses.

Vanglas on kinnipeetavaid, kes ka vangistuse ajal pigem väldivad ebameeldivat mõtet, et nad on saanud hakkama millegi halva ja ohtlikuga. Need aga, kes selle üle arutlevad, vajavad eneseabigruppi, et karistusaja jooksul mõelda edaspidiste muutuste üle.

Suvel 2005 oli Murru Vanglas 61 selle programmi sihtgruppi kuuluvat kinnipeetavat (Rannaste 2005).

Antud programmi juures on hea, et see toimub lühikese aja jooksul ja antud sihtgruppi kinnipeetavad, kellel ei olegi võimalik karistusaja jooksul asuda õppima üldhariduskooli või tööle, saavad ka oma karistuseksndmise aja kasulikult sisustades.

Muusika- ja kunstiteraapia vanglas (Tartu)

Eesmärgiks on muuta kinnipeetavad emotsionaalselt stabiilsemaks, soodustada nende eneseanalüüsi ja isiksuslikku arengut ning motiveerida neid õiguskuulekast käituma. Lisaks paranevad suhted lähedastega, kaaskinnipeetavatega ja vanglatöötajatega.

Seni on kolmes grupitöös Tartu vanglas osalenud 20 - 25 kinnipeetavat. Individuaalselt on tegeldud 20 kinnipeetavaga. Teraapia on katkestanud üksikud kliendid, kes ei olnud piisavalt motiveeritud koostööd tegema terapeudiga ja grupikaaslastega (Luik 2005).

Vangla ajaleht (Murru)

Eesmärgiks on kaasata kinnipeetavad kasulikku ja arendavasse tegevusse, jagada kinnipeetavatele adekvaatset informatiooni vanglas toimuvast nii vangide endi kui administratsiooni poole pealt.

Vabanemiseks valmistumine informatsiooni läbi töökoha, õppimisvõimaluste ja kriminaalhooldustemasid puudutavate küsimuste kohta.

Ajaleht puudutab kinnipeetavatele olulisi teemasid, sisaldades rubriike järgmistel teemadel:

- töö- ja elukoha leidmise ja õppimisvõimalused nii vanglas kui ka väljaspool vanglat;
- teadusuudiste tutvustamine;
- kinnipeetav kinnipeetavale;
- teateid kriminaalhooldusest;
- kodakondsus- ja migratsiooniameti lõik;

- perekond ja armastus;
- vabanenu veerg;
- omaloomingu nurk (vt lisa 1)
- kirjad postkastist (anonüümne);
- intervjuu huvitava inimesega;
- spordiinfo ja – ülevaated (Rannaste 2005).

Antud ajalehe esimene number ilmus 2006. aasta märtsis Murru Vanglas. Huvi ajalehte lugeda ja sinna ise kirjutada (vt lisa 1) oli kinnipeetavate hulgas suur. See näitab, et tegemist on ühe igati tänuväärse projektiga, mis on edukalt käima saadud ja mille juures leiavad endale sobiva tegevuse paljud kinnipeetavad.

Kitarriõpe (Ämari)

Projekti otseseks eesmärgiks on õpetada kinnipeetavaid kitarrimängima ning üldeesmärgiks on aidata kaasa kuritegevuse vähendamisele. Kitarrimäng nagu üldse musitseerimine on stressi maandav tegevus, annab uusi oskusi ning suunab tähelepanu positiivsetele asjadele. Kitarrimängul on muusikateraapiale sarnane mõju (Peterson 2005).

Antud kitarriopet viiakse läbi Ämari Vanglas. Uurimusest tuli välja, et ka Murru Vangla kinnipeetavatel on huvi kitarrimängu ja musitseerimise vastu. Seega, kuna Murru Vanglas antud programmi läbi ei viida on osad Murru Vangla kinnipeetavad teinud ise väikese gruppi, kellega käiakse koos sotsiaalosakonna saalis musitseerimas.

Jalgrattasõit ujuma (Murru)

Eesmärk on motiveerida kinnipeetavaid seaduskuulekale käitumisele, propageerida sportlikke ja tervislikke eluviise ning arendada suhteid vangla administratsiooni ja kinnipeetavate vahel.

Sihtgrupiks on eelkõige režiimikuulekad kinnipeetavad, kes käitumiselt ja suhtumiselt võiksid olla teistele eeskujuks. Programmi viiakse läbi alates 2005 aasta suvest.

Kõik kinnipeetavad ja ka teised programmis osalenud on väljendanud programmi suhtes rõõmu ja rahulolu (Bergvald 2005).

Kuna kinnipeetavatel tuleb tihti puudu motivatsioonist, et õiguskuulekalt käituda, siis antud programm on kindlasti üheks motivaatoriks. Mis võiks veel paremini k/p-t motiveerida, kui vanglamüüride vahelt välja pääsemine?

Infotehnoloogia kursus (Murru)

Eesmärgiks on valmistada kinnipeetavaid ette tööturule astumiseks ning anda neile parema konkurentsivõime saavutamiseks infotehnoloogilisi oskusi.

Kursusi on tehtud eraldi algajaile ja edasijõudnuile. Õppetööd on läbi viidud eesti- ja venekeelsetes gruppides. Koostööd tehakse vangla kooliga, kasutades kooli arvutiklassi.

2005 aasta oktoobriks on kursuse läbinud 73 kinnipeetavat. Kõik juhendajad on oma gruppi iseloomustanud tööka ja motiveerituna, soov õppida on olnud tõsine. Kinnipeetavate tõsist suhtumist peegeldab ka asjaolu, grupist väljalangemise protsent on peaaegu olematu (Kõiv 2005).

Igapäevaseid tööülesandeid täites ja kinnipeetavatega vesteldes, küsis autor neilt ka õppimise ja koolis käimise kohta. Selgus, et kinnipeetavatel on suur huvi arvuti kasutamise ja selle õppimise vastu.

Samas on tänapäeval arvuti kasutamine muutunud üheks elementaarseks oskuseks. Seega on tegemist ühe vajalikku sotsiaalse oskusega.

Kunstiga kuritegevuse vastu (Pärnu)

Eesmärk on loovuse avastamine ja eneseleidmine kunsti kaudu. Kunstiline tegevust tõstab kinnipeetava enesehinnangut.

Lisaks viiakse läbi näitus, mis aitab muuta selle külastajate negatiivset arvamust vangidest – nähakse ka nende inimlikku palet, seda, et nende joonistamisoskus ja eneseväljendamissoov ei piirdu tätoveeringutega (Poobus 2005).

EQUAL - New Horizons (Viljandi)

Eesmärk on luua uusi ja praktilisi mehhanisme, mis hõlbustaksid kohtulikult karistatud noorte taaskohanemist ühiskonnaga, tööturule tulek ja iseseisva elu alustamine.

Suur edasimineku toimus 2005 aastal, mil Euroopa Ühenduse algatus EQUAL võimaldas suuremahuliselt kaasfinantseerida prosotsiaalseid tegevusi. New Horizons on keskendunud kolmele sõlmküsimusele. Noorte puhul on eriti tähtis personaalne motiveerimine, mis muudab oluliseks huvitegevuse. Teiseks peab inimesel olema reaalne võimalus saada legaalselt ja püsivat tööd, mistõttu on vaja mõjutada tööturupoliitikat. Ning lõpuks peab olema kindel peavari, mis tähendab nooremate puhul kontrollivaid noortekodusid ja vanemate puhul võimalust saada peavarju riiklikul või munitsipaalsel elupinnal.

Viljandi Vanglas jätkuvad kuni 2008. aasta kevadeni järgmised tegevused:

- igal aasatal saab vähemalt üks 10-liikmeline grupp B-kategooria juhiload;
- käsitöö klassis valmistab 6 noormeest kaltsuvapasid ja õpib tekstiilitööd;
- sihtrühmaga viiakse läbi põhjalikke isikuprofiilide ja kuritegevuse sotsioloogia uuringuid;
- neli korda aastas käiakse korraga 8 kinnipeetavaga tavaliselt 3-päevasel matkal, mis paneb noorte psüühilise- ja füüsilise vastupanuvõime tõsiselt proovile ning tõstab enesehinnangut (Rässa 2005).

Autori arvates on Viljandi Vanglas leitud päris palju tegevusi, mis motiveerivad kinnipeetavaid õiguskaualekale käitumisele ja õppimisele. Näiteks võimalus teha endale B-kategooria autojuhiload. Kui vabaduses maksab B-kategooriajuhilubade tegemine ca 8000 krooni, siis 10 Viljandi Vangla kinnipeetaval on võimalik teha see tasuta. Ka antud programmi puhul on olemas peamine – konkurents. Kohti on vähem, kui soovijaid ja see omakorda sunnib jällegi kinnipeetavaid pingutama, et antud võimalusi kasutada.

Töö kiriku juures (Murru)

Eesmärk on pika karistusajaga kinnipeetavate aktiivne taassuhestamine ühiskonnaga. Selle programmi on läbinud 8 pika karistusajaga kinnipeetavat: kõik vabanesid ennetähtaegselt ja on seni vabaduses (Grabbi 2005).

Dokumentatsioon ja asjaajamine (Harku)

Eesmärk on õpetada kinnipeetavaid dokumente, avaldusi, taotlusi jms korrektselt vormistama ning jagada infot kodakondsuse ning elamis- ja tööloa taotlemise kohta. Tihtipeale ei tea kinnipeetavad, mis dokumente on vaja ID-kaardi, elamis- ja tööloa ja kodakondsuse taotlemiseks ning kuidas blankette täita. Sotsiaaltöötajad kulutavad palju aega, et sel teemal kinnipeetavaid individuaalselt juhendada, kontrollida ja vigu parandada. Kinnipeetavad ise jäävad sealjuures sageli passiivseks kõrvalvaatajaks. Planeeritud on kaasata võimalikult palju kinnipeetavaid. (Simmul 2005).

Dokumendid on üheks igapäevaseks probleemiks vanglates. Vanglates viibib palju kinnipeetavaid, kellel ei ole dokumente (ID kaart, pass, elamisluba jne) ja nad ei tea, kuidas neid taotleda. Siiamaani tegi kogu selle töö ära sotsiaaltöötaja. Nüüd on välja töötatud programm, mis võimaldab kinnipeetaval ühendada vajaliku ja õppimise.

Paarissuhete hoidmine ja taastamine (Tallinn, Murru, Tartu, Pärnu, Ämari)

Eesmärk on teadvustada kinnipeetavatele ja nende perekondadele pärast vabanemist tekkida võivaid emotsionaalseid pingeid ning nende maandamise võimalusi.

Programm koosneb vanglasisesest grupitööst ja väljasõidu seminarist. Grupitöö teemaks on pere- ja paarissuhted ning suhted sise- ja välismaailmaga. Seminaril osalevad ka kinnipeetavate elukaaslased, et paarid saaksid vabas õhustikus aktiivselt oma suhtega tegeleda. Praegu osaleb programmis 58 kinnipeetavat (Kikas 2005).

Päev lapsega (Murru)

Eesmärk on valmistada kinnipeetav ette naasmiseks perekonda pärast pikaajast vangistust ning soodustada isa ja lapse suhete arengut.

Kavas on teha koostööd omavalitsuste lastekaitsetöötajatega, küsida neilt infot väljasõidul osalevate laste turvalisuse huvides, ning kriminaalhooldajatega.

Programmi läbimise tulemusena kahaneb isal hirm lapsega suhtlemise ees ning teadmised teismelise lapse arengust ja käitumisest aitavad teda paremini mõista (Kõiv, Sau 2005).

Sotsiaalsed oskused (Murru)

Sisu – programmi hakati välja töötama ja katsetama 2005 aasta alguses, aasta jooksul viiakse läbi 2 pilootprojekti.

Sotsiaalsete oskuste õpetamine on mõeldud regulaarselt toimuva osana üldisest kinnipeetavate vabanemise ettevalmistamisprotsessist.

Kursusel õpitakse järgmisi sotsiaalseid oskusi: enese tutvustamine, kuulamine, suhtlemine, narrimisega toimetulek, läbirääkimiste pidamine, konflikti vältimine, tagajärgedele mõtlemine, tunnete väljendamine, teiste inimeste tunnete mõistmine, vabandamine. Ergutame osalejaid mõtlema ja oma arvamust avaldama, asju uue nurga alt vaatama, anname teaduslikke selgitusi tuntud nähtustele. Rühma liikmed saavad end testide abil paremini tundma õppida, videotreenngu abil on võimalus enesekäitumist kõrvalt näha ja arendada oskust oma käitumist analüüsida. (Mälk 2005)

Programm “Sotsiaalsed oskused” on olnud üheks asjaks, mille järele on olnud Eesti vanglates tõsine vajadus. Just nimelt selle pärast, et programmis osalemist ei takista lugemisega kirjutamisoskus. Ka neid on võimalik antud programmis osalejatel õppida. Kuna Eesti vanglates viibis palju madala ahridustaseme ja sotsiaalsete oskustega kinnipeetavaid, leiab autor, et antud programmi tuleks edasi arendada ja laiendada.

Vabaduse lävel (Viljandi)

Eesmärgiks on rehabiliteerida kinnipeetavaid eluks tavaühiskonda, õpetades neile positiivset mõtlemist, pakkudes võimalust aega viita koos perega ning toetades peresid, kus poeg viibib kinnipidamisasutuses. 2005 aasta jooksul on programmis osalenud 27 kinnipeetavat (Palm 2005).

Ettevalmistus vabanemiseks (Tallinn)

Eesmärk on anda kinnipeetavale teadmised ja praktilised oskused iseseisvaks asjaajamiseks eluaseme ja töö otsimisel, sotsiaalsete probleemide õagendamisel, dokumentide vormistamisel.

2004 aastal uuriti programmis osalenud kinnipeetavate hinnanguid. Kõik osalenud soovisid veel samalaadsest kursusest osa võtta. Alates 2003 aastast on läbi viidud kuus grupitööd, programmi läbinuid on kokku 86 (Saarepera 2005).

Kohanemispäev (Murru)

Eesmärk on anda kinnipeetavale konkreetseid teadmisi esimeste tegevuste kohta vahetult pärast vabanemist: kui palju poes kaup maksab, kuidas käituda pangas, millist infot saab Tööhõiveametist, kuidas sõita linnatranspordiga, kus asub rehabilitatsioonikeskus ja kuidas sinna sõita, kuidas osta piletit kodukohta jne.

Kohanemispäev kätkeb endas järgmisi tegevusi:

10.00 vanglast väljumine;

10.15-11.15 bussisõit Tallinna Balti jaamani;

11.15-12.15 poodide külastamine, hindadega tutvumine;

12.15-14.00 Tööturuameti külastamine, maaliinide bussijaamade külastamine, tutvumine pangakontoritega.

14.00-15.00 lõunasöök

15.00-16.30 naasmine vanglase (Mälk, Rannaste 2005).

Programmi konkreetseks tulemuseks on, et pika karistusaja vanglas veetnud inimene:

- on saanud ettekujutuse keskkonnast, mis teda pärast vabanemist ootab;
- teab, kuidas kasutada Tallinna ühistransporti;
- oskab sooritada toiminguid pangakontoris ja kasutada sularahaautomaati;
- omab ülevaadet esmatarbekaupade hindadest;
- teab, kuidas jõuda Tallinna bussijaama ja osta kojusõidupilet (Mälk, Rannaste 2005).

4. UURIMUS

Uurimustöö viidi läbi Murru Vanglas jaanuar – märts 2006.a. Autor koostas ankeetküsitlused nii kinnipeetavatele (vt lisa 2) kui ka Murru Vangla õpetajatele (vt lisa 3). Viidi läbi intervjuu Murru Vangla hariduskorraldajaga (vt lisa 4) ja vesteldi Murru Vangla sotsiaaltöötajate ja psühholoogidega.

Kinnipeetavatele jagatud 100 ankeetküsitlusest laekus 80 ankeeti vastustega. Neist kasutuskõlblikke oli 78.

Õpetajatele jagatud 40 ankeedist laekus 9 ankeeti ja nende hulgas 2 ankeeti ei olnud võimalik kasutada. Siiski oli ka õpetajatelt laekunud ankeetide juures meeldivaid üllatusmomente, näiteks suureks üllatuseks oli see, et need õpetajad, kellele oli jagatud venekeelsed ankeedid, kuna nende emakeeleks on vene keel, vastasid nendele eesti keeles ja seda korrektselt ja ilma vigadeta.

Ankeetküsitlus (vt lisa 2), mis viidi läbi Murru Vangla meessoost kinnipeetavate hulgas üllatas sellega, et kinnipeetavad ise soovisid ankeete täita ja näitasid ankeetide täitmise suhtes ülesse üllatavalt palju initsiatiivi. See tegi ka ankeetküsitluse läbiviimise lihtsamaks.

Uurimuses osalenud 80 kinnipeetava vanus jäi 18-63 aasta piiridesse ja karistusaeg ulatus 8 kuust kuni 15,4 aastani. Laekunud ankeetidest 68 oli eesti- ja 12 venekeelsed.

Eelnevalt omandatud haridust oli ankeete täitnud kinnipeetavatel 2 klassist kuni keskeri hariduseni.

Keskmine haridustase, mis oli saadus, ennem vanistust jäi 6-9 klassi piiridese. Ühtegi kõrharidusega k/p-t ankeete täitnute hulgas ei olnud.

80 ankeeti täitnud kinnipeetavast õppis ankeedi täitmise hetkel 23. Miks ülejäänud vastanutest ei õppinud olid vastanud toonud erinevaid põhjuseid. Populaarseimad põhjendused olid:

1. haridus olemas – 5 k/p-t;
2. liiga väike karistusaeg – 5 k/p-t;
3. ei ole vaja – 4 k/p-t;
4. ei taha – 3 k/p-t;

5. ei suuda keskenduda vanglas – 3 k/p-t;
6. ei ole motivatsiooni - 2 k/p-t;
7. ei viitsi – 2 k/p-t;

Lisaks olid veel üksikud kinnipeetavad põhjusteks toonud: probleemid kaasvangidega, puudub sobiv eriala, spordiga tegelemine, ei maksta raha, plaanitsetakse õppima asumist või oldi juba läbitud kool või kursused.

Millistel põhjustel olid kinnipeetavad vabaduses kooli pooleli jätnud? Vastusevariandid ette antud: halb suhtumine, halb õppeedukus, ei saanud aru, mida õpetaja rääkis, ei viitsinud, sõbrad ei käinud, polnud raha või muu ise lisatud põhjus.

Tabel 3. Kooli poolelijätmise põhjused vabaduses

Põhjus	Vastanute arv
Halb suhtumine	2
Halb õppeedukus	8
Ei saanud aru, mida õpetaja rääkis	1
Ei viitsinud	19
Sõbrad ei käinud	1
Polnud raha	6
Muu	26

Muudest põhjustest, miks oli kool pooleli jäetud, oli populaarseimaks vastuseks, et pandi vanglasse ja narkootikumide kasutamine, mõlemat põhjust olid maininud 9 kinnipeetavat. Veel nimetati ära töö – 6 korral ja 2 korral oli mainitud ka lapse sündi.

80 vastanust oli vangla koolis omandanud haridust või käinud kursustel 43 kinnipeetavat. Vanglas pole, aga mingisugust haridust omandanud 37 uurimuses osalenut.

Kinnipeetavad on lisaks õppimisele omandanud vanglas ka muid sotsiaalseid oskusi. Ära olid mainitud järgmised oskused: enda eest seismine, asjade üle mõtlemine ja arusaamine, võõrkeeled, õmblemine. Ankeete täitnustes 3 ei osanud vastata 22 kinnipeetavat väitsid, et nad ei ole vanglas mitte mingisuguseid sotsiaalseid oskusi omandanud. Üksikud kinnipeetavad olid ära maininud ka: arvuti kasutamise, töökogemuse ja vabaduse hindamise.

Küsimusele, millest sotsiaalsete oskuste valdkonnas puudust tunnete, jäeti kõige rohkem vastamata või vastati, et ei tea.

Kõige rohkem tunti puudust järgmistest sotsiaalsetest oskustest: arvuti kasutamisest - 6 k/p-t, suhtlemisostkust puudutavast temaatikast 5 k/p-t, milleski seoses pereeluga ja kuidas iseseisvalt hakkama saada 6 k/p-t, psühholoogia alased teadmised mainis ära 2 k/p-t. Ankeeti täitnutest 11 ei tundnud vanglas olles puudust mingitest sotsiaalsetest oskustest.

Küsimusele, mida võiks vangla õppe-eesmärgil võimaldama pakkusid Murru Vangla kinnipeetavad välja palu erinevaid variante, ühtset ülekaalukat arvamust ei olnud, kuigi mõned asjad, nagu vabam liikumine ja tööd peale eriala lõpetamist kattusid õpetajate arvamusega.

Tabel 4. Mida võiks vangla õppe-eesmärgil kinnipeetavatele võimaldada

Mida võiks vangla võimaldama	Vastanute arv
Õpematerjalid	8
Arvuti kasutamine/õpe	8
Kohta, kus õppida	4
Rohkem erialasid	4
Internet	2
Juhilubade tegemine	2
Vabam liikumine	2
Tööd peale eriala lõpetamist	2
Kutseõpet, ilma põhihariduseta	2
Kõrghariduse omandamine	2
Kõik on olemas	1

Seega lähtuvalt uurimusest ei taha kinnipeetavad ega õpetajad enamasti millegi ebareaalset võimaldamist. Väljatoodud variantidest ei pea antud töö autor reaalseks kahe tabelis väljatoodud asja võimaldamist: vanglas juhilubade "tegemine" ja interneti kasutamine.

On teada, et mitteõppimise üheks suureks põhjuseks on nii vanglas kui ka vabaduses motivatsioonipuudus. Mis võiks kinnipeetavaid õppima motiveerida? Õpetajad ja kinnipeetavad olid välja toonud erinevad vastusevariandid.

Tabel 4 Õppimise motivaatorid

Motivaator	Kinnipeetavad	Õpetajad
Teadmiste omandamine	12	0
Hea töö tulevikus	11	0
Kasulik aja sisustamine	9	0
TEV	1	1
Ei taheta olla loll	1	0
Arvuti	1	0
Raha	1	1
Kiitus	0	1
Saavad isetehtud esemed edale	0	1

Paljudel kinnipeetavatel oli elukutse omandatud juba enne vanglasse sattumist. Uurimusest selgus, et enne vanglasse sattumist omandatud ametitest olid populaarsemad ehitustöoline – 10 korral ja kokk/pagar 4 korral. Elukutset ei olnud omanud 17 kinnipeetavat. See viimane arv näitab veel kord, et kutsealaste teadmiste pakkumine vanglas, on oluline faktor resotsailiseerimisel.

Vanglas omandatud oskused olid järgmised : aiandus – 7 k/p-t, keevitus - 6 k/p-t, rõivaõmblus – 3 k/p-t ja veel olid kinnipeetavad ära toonud üksikutel juhtdel: lukkseppa, tisleri, ehituse ja arvutiõppe. Vastanutest 33 ei olnud vanglas erialaseid oskusi omandanud.

Hoolimata sellest, et paljud ankeeti täitnud k/p-dest ei olnud omandanud mingit eriala, hindasid kinnipeetavad oma võimalust vabaduses tööd leida päris kõrgelt.

Oma firma tegemine või olemasolu mainiti 3 korda, 10 k/p-l oli töökoht juba olemas, 8 korral hinnati võimalust tööd leida väga heaks, 15 korral peeti võimalust heaks, 11 kp hindas enda tööleidmis võimalust rahuldavaks ja 10 korral peeti võimalust tööd leida kasinaks.

Küsimusele, mida peaks töö leidmiseks tegema, tulid ainult pealiskaudsed vastused. Nagu helistama, tutvusi kasutama, vabanema ja tööd otsima. Vastanutest 7 kinnipeetavat arvas, et oleks vaja õppida või kursusi läbida.

Lähtuvatelt uurimuse tulemisest tekib tunne, et kinnipeetavad hindavad oma võimalusi,

vabaduses tööd leida, üle. Tegelikult ei ole töö leidmine nii lihtne, eriti kui loodetakse töö eest saada ka vastavat tasu. Ning seda tuleks neile ka kursuste käigus õpetada, et kõik siin elus ei ole nii enesestmõistetav, kui neile vanglamüüride taga, ilma eriliste oskusteta, paistab.

Kuigi vanglates on palju erinevaid programme ja kursusi, on Murru Vangla kinnipeetavad ka iseseisvalt omandanud oskusi ja näidanud ülesse initsiatiivi. Näiteks, kirjutanud luuletusi ja korraldanud üritusi (vt lisa 1).

Ettepanekud

Üheks haridussüsteemi puuduseks vanglas on autori arvates see, et puudub võimalus, kus oleks võimalik omandada kutseharidus, ilma, et oleks läbitud eelnevalt põhikool. On küll võimalus osaleda erinevatel kursustel, aga see ei ole väheste toimetuleku oskuste ja haridusega k/p-dele piisav.

Autori arvates on olukord selline, et on olemas reaalne vajadus just nimelt kutsehariduse järele. Kutseoskusi peaks võimaldatama ka sellistele kinnipeetavatele, kellel ei ole põhiharidust.

Samuti tuli vajadus kutseoskuste järele välja kinnipeetavate endi arvamusel õppimise kohta. On palju kinnipeetavaid, kes sooviksid just ametit omandada, aga kuna puudub põhiharidus, siis ei ole selleks ka võimalust.

Lähtuvalt sellest, teen ettepaneku hakkata Murru Vanglas õpetama kutseoskusi ka neile kinnipeetavatele, kellel puudub põhiharidus. (N: ehitus, keevitus ja metallitöö, puidutöö)

Uurimuses osalenud õpetajate arvates oleks väheste haridusega kinnipeetavatele võimalik õpetada igasugust erinevat käelist tegevust.

Hoolimata sellest, et paljudel kinnipeetavatel puudub elukutse, osutus uurimuse põhjal positiivseks see, et paljudel kinnipeetavatel on juba praegu töökoht olemas ja vabanedes ei näe nad probleemi töökoha leidmises.

Autori arvates hindavad paljud kinnipeetavad enda võimalusi tööd leida ebareaalselt ning paljudel kinnipeetavatel puudub töökoht sootuks. **Lähtuvalt sellest, teeb autor ettepaneku vanglate ja Tööhõiveameti koostöök.**

Töö, mida on tehtud Murru Vanglas vähese haridusega kinnipeetavatega, on andnud häid tulemusi ja näidanud, et ka neid, kelle haridustase on väga madal, on võimalik õpetada ja arendada. Lähtuvalt uurimuse tulemusest, **teeb töö autor ettepaneku ettepaneku pöörata rohkem tähelepanu vähese haridusega kinnipeetavatele ja nendega tegelemisele ning töötada selleks välja eraldi programme ja juhiseid, et töö oleks veelgi efektiivsem.**

Probleemiks oli ka vangistuse täideviimise ja hariduskorralduse omavahelised vastuolud vanglas. **Seega tuleks Vangistusseadust ja Haridusseadust vanglahariduse koha pealt täiustada ja viiagi seadustesse sisse eraldi mõiste vanglaharidus.**

Viimaseks ettepanekuks võiks olla Vanglatööstuse AS-i ja kooli vaheline koostöö, kus Vanglatööstuse AS võiks realselt korraldada kinnipeetavate õppepraktikat. Intervjuust Murru Vangla hariduskorraldajaga selgus, et praeguse seisuga Vanglatööstuse AS sellest huvitatud ei ole.

Vanglatööstuse AS võiks ka realselt pakkuda tööd neile kinnipeetavatele, kes vanglas vastava kutseoskuse on omandanud ja lõpetavad kooli. Tööd pidasid uurimustöös osalenud kinnipeetavad ka üheks oluliseks motivaatoriks.

KOKKUVÕTE

Oma töös “Õppimine ja õpetamine vanglas” (“Learning and teaching in prison”) uuris autor erinevaid õppimisvõimalusi Eesti vanglates ja kinnipeetavate arvamust õppimisest.

Erilist tähelepanu pööras autor vähese haridusega kinnipeetavatele, sest just nemad on need, kes on korduvalt vanglakaristuse saanud ja kelle õppimisvõimalustele vanglas pole varasemates lõputöödes tähelepanu pööratud.

Töös on toodud ülevaade Eesti vanglates olevatest õppimisvõimalustest ja rehabilitatsiooniprogrammidest, mis moodustavad tänapäeva vanglahariduses tähtsa osa.

Tähtsa osa just selle pärast, et need on üheks võimaluseks ennast täiendada ka neil, kelle haridustase on väga madal. Osad nendest programmidest, nagu “Töö vähese haridusega kinnipeetavatega” ja “Sotsiaalsete oskuste treening” ongi just selleks otstarbeks välja töötatud.

Autori poolt püstitatud hüpotees, et Eesti vanglates olevad õppimisvõimalused ei vasta kinnipeetavate reaalsele vajadusele, ei leidnud tõestust, kuna kui vaadata kõiki neid võimalusi koos rehabilitatsiooniprogrammidega, siis enamus õppimisvõimalustest vanglas vastavad kinnipeetavate reaalsele vajadusele. Teine osa hüpoteesist, ja et õppimisvõimalused vanglas vajavad täiendamist, leidis tõestust. Probleeme oli raamatukogude, õppematerjalidega, õpperuumidega ja õpetajatega. Vähe oli ka kutsekoolis õpetatavaid erialasid.

Eesti vanglates on palju õppimisvõimalusi ja osa neist vastab ka kinnipeetavate reaalsele vajadusele. Kuigi on kohti, kus vanglaharidussüsteem vajavaks täiendamist. Täiendamist just vähese haridusega kinnipeetavatele mõeldud programmides ja õppetöö praktilise osa organiseerimisel.

Järelikult on Eestis olevas vanglaharidussüsteemis mitmeid puudusi ja nendega tuleks tegelema hakata. Kuna praeguses karistuspoliitikas liigume selles suunas, et vangide arvu oleks vaja vähendada, siis ka kinnipeetavate haridusega tegelemine oleks üheks oluliseks teguriks kinnipeetavate arvu vähendamise protsessis.

SUMMARY

The diploma paper “Learning and teaching in prison” is about studying and teaching in prison.

The present diploma thesis has been written in Estonian and it consists of 46 pages and 4 appendixes.

The paper includes an abstract in English. The paper is based on 15 literary sources, 5 unpublished materials and 11 Internet sources.

Keywords: prison education, prison schools, opportunities to study in prison, rehabilitation programs and inmates with poor education.

Aim: to give an overview of learning opportunities in Estonian prisons. To specify the problems of prison education and find solutions to them. To discover what our inmates and prison teachers think about prison education and its quality.

Research methods: reference sources, questionnaire-type inquiries with inmates and prison teachers, conversations with a social worker and a prison psychologist.

Practical importance: The same area of prison education has been studied earlier, but the subject of poorly educated inmates and their educational problems has not been researched before.

The author of the diploma paper has tried to find different solutions to the problems of prison education. Therefore, the paper has its practical importance as it includes suggestions for improving prison education.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. **Duguid S. (2000)** Can prisons work? The prisoners as object and subject in modern corrections University of Toronto Press incorporated
2. **Education in Prison. (1990).** Recommendation No. R (89) 12 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe. Strasbourg
3. **Eesti Vabariigi haridusseadus** RT 1992, 12, 192 (1992)
4. **Eesti Vabariigi Põhiseadus. (1992).** Riigi Teataja I 1992, 12, 192.
5. **European Prison Rules. (1987).** Recommendation No. R (87) 3 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe. Strasbourg.
URL <http://www.uncjin.org/Laws/prisrul.htm> 01.11.2005
Ministrite komitee soovitus liikmesriikidele R (87)3
http://www.coe.ee/files2/euroopa_nk_docs/soovitused/vanglareeglistiku.html
01.04.2006
6. **Francis, X., Walton, X. F. (2001).** Kuidas saavutada laste poolehoid? Tartu: Ülikooli kirjastus
7. **Hariduskorraldus vanglas: Arengukava 2004-2006. (2004)**
8. **Hess, B.B., Markson, E.W., Stein, P.J. (2000)** Sotsioloogia. Tallinn.
9. **Koemets, E. (1979).** Kuidas õppida Tallinn: Valgus
10. **Kyngäs, M. (2000).** Vankeus miehen elämäkulussa: Tutkimus nuorena rikoksentehtäjänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuudesta, vankeusajasta ja vankeuden jälkeisestä elämästä. Rovaniemi: Lapin Yliopisto
11. **Nordic prison education (2005)** a lifelong learning perspective Temanord 2005: 526, Nordic council of minister
12. **Säljö, R. (2003)** Õppimine tegelikkuses Sotsiokultuuriline käsitus Eesti Vabariigi Haridusliit
13. **Vangistusseadus. (2000).** Riigi Teataja I 58, 376.
14. **Valik rehabilitatsiooniprogramme Eesti vanglates (2005)** Justiitsministeerium
15. Literacy Work in Wheatfield Prison. The journal of correctional education 52,2,63
Dublin, Ireland

Avaldamata allikad

16. **Kraaner, M., Malken, V., Traat, U. (1997).** Vanglaharidusest. Kriminoloogilis-sotsioloogiline uurimus. Käsikiri. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia
17. **Nevvonen, M. (2003).** Kinnipeetavate harimine. Diplomitöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia korrektsioonikolledž.
18. **Varm, K. (2004)** Hariduskorraldus vanglateskkonnas : probleemid ja ressursid. Bakalaureusetöö: Tallinn. Tallinna Pedagoogikaülikool sotsiaalteaduskond.
19. Murru Vangla sotsiaalosakonna infoleht 2005; Murru Vangla
20. Vangla ajaleht 08.03.2006; Murru Vangla

Kasutatud internetiallikad

21. LoPinto B. How Schools in Prison Help Inmates and Society
http://adulted.about.com/cs/prisoneducation/a/prison_ed.htm 01.11.2005
22. LoPinto B. The Need for Prison Education
http://adulted.about.com/cs/prisoneducation/a/prison_ed_2.htm 01.11.2005
23. LoPinto B. Prison Education Recommendations
http://adulted.about.com/cs/prisoneducation/a/prison_ed_3.htm 01.11.2005
24. Justiitsministeerium 2006
<http://www.vangla.ee/6534> 22.03.2006
25. Justiitsministeerium Harku Vangla 2005
<http://www.vangla.ee/harku> 22.03.2006
26. Justiitsministeerium Murru Vangla 2005
<http://www.vangla.ee/murru> 22.03.2006
27. Justiitsministeerium Pärnu vangla 2005
<http://www.vangla.ee/p2rnu> 22.03.2006
28. Justiitsministeerium Tallina Vangla 2005
<http://www.vangla.ee/tallinn> 22.03.2006
29. Justiitsministeerium Tartu Vangla 2005
<http://www.vangla.ee/tartu> 22.03.2006
30. Justiitsministeerium Viljandi Vangla 2005
<http://www.vangla.ee/viljandi> 22.03.2006

LISA 1. NÄITEID ÕPPIMISEST (MURRU VANGLAS)

Naistepäevakontsert Murru Vanglas

8. märtsil 2006 aastal koraldasid Murru Vangla kinnipeetavad naistöötajatele naistepäeva kontserdi. Kontsert kestis kokku 1 tund ja 30 minutit. See on küllaltki mahukas aeg, mida esinemisprogrammiga täita.

Kogu programm oli koostatud Murru Vangla kinnipeetavate poolt. Kontserdi läbiviimine ja kokkupanemine nõuab eelnevalt palju vaeva ja õppimist. Kontserdi korraldamisel aitasid ja juhendasid Murru Vangla sotsiaalosakonna töötajad: sotsiaaltöötajad, huvijuht ja ka sotsiaalosakonna juhataja.

Kogu programm hõlmas kinnipeetavate erinevaid ülesastumisi. Esinema oli kutsutud ka väljaspoolt vanglat noor lauljatar Hanna-Liisa Uusmaa, kes on meile tuntud ka Chalice kaasesinejana.

Programm hõlmas endas veel lisaks lauludele naljandeid, luuletusi, tantse ja lühikesi intervjuusid, kuhu kaasati ka Murru Vangla töötajaid.

Kogu etteaste oli väga hästi organiseeritud ja läbi viidud. See näitab, et ka kinnipeetavatel on organiseerimisvõimet ja tahtmist tegutseda. Kogu programm tuli ju eelnevalt selgeks õppida: laulud ja luuletused pähe õppida, tantsusammud selgeks teha ja kogu programm kokku panna.

Enne kontserdi korraldamist pabitasid konserdi läbi viiad, kas saavad sellise tegevusega hakkama, ja kuidas sellele reageeritakse. Üks kinnipeetav loobus kontserdi korraldamisest ja seal osalemisest sootuks.

Kuna tegemist oli naistepäeva kontserdiga oli kontserti pealt vaatama lubatud ka ühe kinnipeetava ema. Peale ema esinemist olid nii ema kui poeg pisarateni liigutatud.

Kogu selline tegevus näitab, et osadel kinnipeetavatel on olemas organiseerimisvõime ja potentsiaal hakkama saada ka pärast vangistust. Paljuski loevad kogemused ja sellise kontserdi korraldamine ja läbiviimine on üheks suureks kogemuseks kinnipeetavale.

Murru Vangla Teeviit

12.04.2006. aastal toimus Murru Vangla sotsiaalosakonna saalis kinnipeetavate õppimisvõimalusi tutvustav üritus "Murru Teeviit". Üritus toimus teist aastat järjest ja osa said võtta kõik selleks soovi avaldanud kinnipeetavad.

"Murru Teeviidal" olid esindatud Keila Gümnaasium ja Rummu erikutsekool. Keila Gümnaasiumi poolt oli esindatud üldharidus ja Rummu erikutsekooli pool olid esindatud seal õpetatavad erialad, nagu arvuti, aiandus, rõivaõmblus, keevitus ja lukksepa erialad.

Rummu Erikutsekooli poolt oli ülesse pandud ka sealsete õpilaste poolt valmistatud esemetest näitus. Rõivaõmbluse juurde oli ülesse seatud erinevaid kinnipeetavate poolt valmistatud rideesemeid, alustades käterätikutest ja lõpetades ülikondadega.

Aianduse eriala juures oli ülesse pandud näitus lilleseadetest ja lihavõtte teemalistest dekoratiiv esemetest.

Ürituse eesmärgiks oli erinevate õppimisvõimaluste tutvustamine vanglas ja õppetegevuse propageerimine.

Peale "Murru Teeviidale" sisenemist oli näha kinnipeetavate huvi näituse eksponaatide vastu ja ka soov ise midagi sellist valmistama õppida.

Erialade ja üldhariduskooli juurede olid laudadele pandud ka blanketid õppimissoovi avaldanud kinnipeetavate jaoks, et ennast järgmiseks õppeaastaks kooli kirja panna. Oli näha, et kinnipeetavad kooli blankette usinasti ka täitma asusid.

Veel eluosakondagi naastes tundsid kinnipeetavad huvi, et kust saaks taotluse blankette. Kõigile soovijatele need blanketid ka võimaldati.

Seega oli tegemist igati tänuväärse üritusega, ning oli näha, et see tõstis kinnipeetavate teadlikkust õppimisvõimaluste kohta Murru Vanglas, ning tekitas neis ka soovi õppima asumiseks.

Fotod Murru Vangla Teeviidalt

1. Aianduse eriala õpilastööd

2. Tislerite eriala õpilastööd

3. Rõivaõmbluse õpilastööd

Luuletus Murru vangla ajalehest

1.

Longin ringi ja midagi teha mul pole.
Pilk pingul ja vargusest pungil mu põu.
Ma süstin, et elu ei näiks nõnda kole.
Ning räpaseid süstlaid on täis kogu õu.

Mul oli kord isa ja ema ja õde ja vend.
Ja tuba täis sõpru, kel aimugi polnu mu elust.
Nad ei põlanud mind, keegi ei põletanud end.
Nad oli mu mustade mõtete lelud.

Autor: Murru vangla kinnipeetav Kalev Kogerman

Veel luuletusi kinnipeetatelt

Aja kulgemise kärin
selles ootuses kõrvad on väsiind.
Olles ärkvel või unes
enam silm ei seleta.
Aja kulgemine tik-tak,
tik-tak, tik-tak
Uus päev mind tabab
nagu kahuripauk ja jälle
tik-tak, tik-tak, tik-tak.
Tahanvälja sellest
ärkvel unest,
tahan kuulda enamat,
kui aja kärisevat vaikust,
näha ennast elamas
minu elu
tik-tak, tik-tak, tik-tak.

Autor: Murru vangla kinnipeetav Karl Kool

LISA 2. ANKEETKÜSITLUS KINNIPEETAVALE

Antud ankeet on koostatud Sisekaitseakadeemia üliõpilase poolt kinnipeetavate haridusega seotud probleemide uurimiseks. Küsitlus on anonüümne ja kasutatakse lõputöö koostamisel.

1. Teie vanus

15-18

18-21

21-24

25-28

.....

2. Sugu

M

N

3. Karistusaeg

4. Mitu klassi haridust oli Teil vanglasse sattudes?.....

5. Kas õpite vanglas?

Kui ei õpi, siis miks?.....

6. Mis põhjusel Te kooli pooleli jätsite?

Halb suhtumine

Halb õppeedukus

Ei saanud enam aru, mida õpetaja räägib

Ei viitsinud enam koolis käia

Sõbrad ei käinud ka enam koolis

Põlnud raha

või muud põhjused.....

7. Kas olete omandanud haridust vanglakoolis?.....

Käinud koolis või kursustel? Millistel?.....

Mida olete õppinud?.....

8. Millise kooli õpetajad meeldivad Sulle rohkem?.....

Miks? Põhjenda?.....

9. Milliseid sotsiaalseid oskusi (eluks vajalikke oskusi) olete vanglas omandanud?.....

10. Millistest sotsiaalsetest oskustest tunned kõige rohkem puudust ja tahaksid veel õppida?..

11. Mis Te arvate, mida peaks vangla teile õppe - eesmärgil võimaldama?.....

12. Kas õppimine peaks olema tasuta?Miks?.....

13. Kuidas hindate vanglas antava hariduse taset võrreldes väljas antava hariduse tasemega ?
Tõmmake sobivale vastusevariandile ring ümber.

Suurepärase

Hea

Rahuldav

Kasin

Allapoole igasugust arvestust

Miks Te niimoodi arvate?.....

14. Mida Te tahaksite vanglas õppida?

15. Millised on vanglas õppimistingimused?

Suurepärase

Hea

Rahuldav

Kasin

Allapoole igasugust arvestust

Miks Te niimoodi arvate?.....

16. Mis Teid õppima motiveerib (motiveeriks)?.....

17. Millise eriala olete omandanud enne vanglat?.....

Ja vanglas.....

18. Kui Te ei ole omandanud ühtegi eriala, siis mis teid takistab?.....

19. Mis sa arvad, millised on Teie võimalused vabaduses tööd leida?.....

20. Mida Te ise selleks peaks tegema, et Te leiaks vabanemisel tööd?.....

Täna Teid vastamast!

LISA 3. ANKEETKÜSITLUS ÕPETAJALE

Antud ankeet on koostatud Sisekaitseakadeemia üliõpilase pool kinnipeetavate haridusega seotud probleemide uurimiseks. Küsitlus on anonüümne ja kasutatakse lõputöö koostamisel.

1. Teie vanus

15-18

18-21

21-24

25-28

.....

2. Sugu

M

N

3. Kuidas olete ettevalmistunud (koolitatud) kinnipeetavatega töötamiseks?.....

4. Kas vanglas kinnipeetavate õpetamine on raskem kui tavakoolis ja miks?.....

5. Kas Te vanglas kinnipeetavaid õpetades hirmu enda julgeoleku pärast ei tunne?.....

6. Mille pärast on kinnipeetavatel haridustee pooleli jäänud?.....

7. Kas kinnipeetavale, kellel on vähe haridust (0-9) klassi peaksid jätkama tavaharidusega või peaks neile õpetama kutseharidust? Miks te nii arvate?.....

8. Kas ja kuidas on võimalik inimesele, kellel puuduvad algsed matemaatilised ja keelelised teadmised õpetada mõnda elukutset?.....

9. Millised ameteid võiks neile õpetada?.....

10. Milliseid elukutseid õpetatakse kinnipeetavatele ja milliseid ameteid võiks neile õpetada?

11. Kuidas motiveerida kinnipeetavaid (paremini) õppima?.....

12. Kas kinnipeetavad käivad koolis õppimas või muudel põhjustel? Miks Te nii arvate?

.....

13. Kuidas hindate vanglas antava hariduse taset võrreldes väljas antava hariduse tasemega?

Miks see nii on?

14. Millised on õppimistingimused vanglas?.....

15. Millest on vanglas õppivatel kinnipeetavatel puudu?.....

16.Millest on vanglas töötavatel õpetajatel seoses tööga puudu?

17.Mille poolest kinnipeetavatest õpilased eriliselt silma paistavad?.....

18.Kuidas hindate vanglas antava hariduse taset võrreldes väljas antava hariduse tasemega?
Tõmmake sobivale vastusevariandile ring ümber.

Suurepärase

Hea

Rahuldav

Kasin

Allapoole igasugust arvestust

Miks Te niimoodi arvate?.....

19.Mida te muudaksite vangla haridussüsteemis, kui teil oleks võimalik midagi muuta?

20. Miks te töötate vanglas? **Tõmba sobivale vastusevariandile ring ümber. Võib olla ka mitu varianti**

Väljakutse

Head sotsiaalsed garantiid

Hea töötasu

Meeldib töötada kinnipeetavatega

Missiooni tundest

Väljaspool vanglat ei ole tööd

Tänan

LISA 4. INTERVJUU MURRU VANGLA HARIDUSKORRALDAJAGA

Küsimused on koostatud Sisekaitseakadeemia üliõpilase poolt ja vajalikud lõputöö (õppimine) ja õpetamine vanglas) koostamiseks

- K: Kuidas sattusite tööle Murru vanglasse?

V: Olen vanglas töötanud kokku 10 aastat. 4 aastat töötasin Harku vanglas valvurina, seejärel 4 aastat sotsiaaltöötjana ja peale hariduskorraldaja ametikoha loomist, töötangi Murru vangla hariduskorraldajana.

- K: Millised on Teie igapäevased tööülesanded?

V:Tööülesanded muutuvad vahel. Aga igapäevasteks tööülesanneteks on: kooliõpilaste nimekirja kontrollimine, õpilaste nimekirja koostamine, koolist keeldumisavalduste vastuvõtmine, vangistuse ja kooli kokkusobitamine ja muud tehnilised küsimised, näiteks näituste läbiviimine ja kooli alguse- ja lõpuaktuste organiseerimine.

- K:Kas on midagi, millest te vanglas töötades hariduse vallas puudust tunnete?

V: Enda tööülesannetest lähtuvalt, ei tunne otseselt millestki puudust. Võibolla natuke sellest, et mul puudub otsene kontakt kinnipeetavatega. Raske on pääseda eluosakondadesse.

- K: Kuidas hindate Murru vanglas töötavate õpetajate haridust ja väljaõpet?

V: Otsesest koolitust, mis puudutaks vangla tööd pole välja töötatudki, seega on ka õpetajatel puudu just vanglaga seonduvast koolitusest. Vangla eripäradest jm sarnasest. Enamus õpetajad on eelnevalt vabaduses töötanud õpetajatena ja on omandanud ka vastava erialase väljaõppe.

- K:Kas vanglas töötavatel õpetajatel oleks vaja täiendõpet või on seda pisavalt?

V:Ikka oleks vaja ja seda just vanglas töötamise kohalt.

- K:Kui tihti on vangla õpetajatel võimalik ennast täiendada ja koolitada?

V:Üks kord aastas toimub kõigile õpetajatele kohustuslik koolitus Tallinna Ülikooli Avatud Ülikoolis "Rasked Kõnelused"

- K:Millised on teie kokkupuuted kinnipeetavatega?

V:Kui, käin eluosakondades, koolist puuduvate kinnipeetavatega nende puudumise põhjustest rääkimas ja kui on vaja kooli alguses klassid komplekteerida.

Ka eluosakondadesse pääsemisega on probleeme, pole ruumi, kus rääkida saaks ja eluosakonna väravad on lukustatud.

- K: Kas tunnete ohtu enda julgeoleku pärast vanglas?

V: Vahel on kooliruumides täielik tühjus. Samuti puuduvad turvakaamerad, nii, et vahest tekib väike hirm ikka.

- K: Millised õppimisvõimalused on kinnipeetaval õppima asud Murru vanglas (loetlege üles erialad)?

V: Õppimine üldhariduskoolis, luksepp, käsikeevitus, aiandus, rõivaõmblus, tisler ja Väikettevõtlus, müügitoo korraldus ja arvutiteenindus. Viimase kolme eriala ained kattuvad omavahel ja neid korraldatakse vaheldumisi, nii eesti kui ka venekeelsete gruppidega. Plaanis on ka ehituse eriala, aga praegu puudub selleks sobiv õppejõud.

- K: Alates mitmendast klassist on võimalik alustada (jätkata) üldhariduskoolis?

V: Teoreetiliselt on võimalik alustada 1. klassist, aga õppureid on alates 4. klassist. 4. klassis käib 1 õpilane, 5. klassis on hetkel 3 õppijat.

- K: Milliseid meetodeid kasutatakse väga vähese haridusega kinnipeetavatega?

V: 4-8. klass on liitklassid. Tundide ajal peab õpetaja jõudma kõigiga tegeleda. Tegelikult peaks olema vastupidi. 4-8. klass vajavad pigem rohkem tähelepanu ja järeldamist kui vanemate klasside õpilased.

- K: Kuidas on nende edasijõudmine tundides?

V: Tavaliselt alla 8. klassi jätvavad õpilased kooli pooleli. Seega peaks olema neil võimalus näiteks lõpetada mitu klassi korraga või asuda õppima kõrgemasse klassi, kui ta teadmiste tase seda lubab. Võiks olla välja töötatud vastavad testid ja nende alusel saaks ka kinnipeetav, siis vastavalt vanemasse klassi, kui ta testi positiivselt sooritab.

- K: Kuidas neid õppima motiveerida?

V: Raha maksmist õppijatele ei pea ma praegu konkreetselt heaks ideeks, sest see tekitaks vähemalt Murru Vanglas palju segadust. Kinnipeetavaid ei saakski ainult hinnete järgi hinnata, sest siin peaks tähtsat rolli ka mängima see, et kuidas keegi püüab või tahab õppida. Arvestades kinnipeetavate püüdlikkust võiks siiski neile amksta hõiveraha, kuigi ma arvan, et ühiskond ei ole selleks veel valmis.

Motiveerida võiks neid hoopiski eraldi eluosakonda paigutamine ja neile võiks kohaldada ka muid soodustusi.

- K: Mida tehakse nende kinnipeetavatega kelle haridustase on kõigest 1 või 2. klassi?

V: Otseselt ei oskagi nendega midagi peale hakata. Väikeses vanglas oleks kergem nendega tegeleda, kuna, siis nad paistaksid rohkem silma ja võimalusi oleks ka rohkem.

Praegu võiks nendega teha eluosakonna siseselt individuaal- või grupitööd.

- K: Kuidas hindate Murru vangla poolt kinnipeetavatele pakutavaid õppimistingimusi?

V: Täiesti võimalik on omandada haridust tõendav paber, mis on arvestatav ka vabaduses. Klassiruumidest on osa renoveeritud ja korras, aga osa õppeklasse vajab veel remonti.

• K: Millised on vanglaharidussüsteemi põhilised puudused?

V: Haridust ei tähtsustata ametnike hulgas. Õpetaja saab palka vastavalt õpilaste hulgale.

• K: Kuidas parandada vanglaharidussüsteemi?

V: Peaksid paranema vangla ja kooli omavahelised suhted. Õpetajad ei tunne ennast "omadena". Kui tekib vaidlus kinnipeetava ja vangla poolel, siis õpetajad peaksid ikkagi vangla poolel olema, praegu, aga on vastupidi ja õpetjad kipuvad hoidma kinnipeetavate poolele. Seega oleks vaja vangistuse täideviimise valdkonnas tõsta vanglapedagoogide teadlikkust.

• K: Mis võiks vanglahariduse andmise juures olla teistmoodi?

V: Pigem tuleks süvendatult tegeleda põhikooli õpilastega ja tähelepanu tuleks pöörata ka eriala õpetamisele. Eriala peaks olema selline, millega oleks võimalik ka peale vabanemist vabaduses töd leida ja hakkama saada. Näiteks võiks tuua ehituse eriala, mida plaanime ka õpetama hakata, kui leiame endale sobiva õppejõu.

• K: Millest tunnevad kinnipeetavad õppimise vallas puudust?

V: Seda peab nende endi käest küsima. Arvan, et võibolla kohast, kus rahulikult õppida.

Inervjuu käigus tuli jutuks ka koolis kohal käimise protsendid. 2006. aasta märtsikuus olid need Murru Vanglas järgmised (vt tabel 5 ja 6)

Tabel 5 Üldhariduskool

Klassid	Eesti õppekeelelega	Vene õppekeelelega
6-8	33,3	38,0
9	27,4	39,7
10	31,8	16,5
11-12	39,0	58,8

Kuigi hetkel näitavad protsendid, et vene õppekeelelega õpilased on usinamad kolis käiad, siis alati ei ole see nii ja protsestide vahel mingit kindlat seost ei ole. Kuigi 12. klassid kõivad usinamalt koolis kui teised, sest valmistuvad eksamiteks.

Klassiruumidesse piilumisel, vaatamaks kuidas tunnid käivad, jäi autorile silma, et klassiruumides oli keskmiselt 2-8 kinnipeetavat. Seega piisavalt vähe, et õpetaja saaks kõigiga ka individuaalselt tegeleda.

Tabel 6. Kutsekol

Eriala	Kohalviibimise protsent
<i>Arvuti teenindus</i>	33,3
Aiandus	27,1
Lukksepad	29,3
Rõivaõmblus	49
Käsikevitus	43
Mig-mag	51,6
Tisler	50,2
Väike ettevõtlus	21,3

Kohalkäimise protsendid on väikesed mitmel põhjusel: nii keevituse ja lukkseppade eriala puhul on tegemist sellega, et töövahendeid(masinaid) ei ole piisavalt palju ja vahel on kinnipeetavatel lubatud puududa. Samuti puuduvad kinnipeetavad koolist, kui on vaja meditsiinosakonda või poodi külastada, sest need tegevused oleksid muidu samal ajal.

Majanduserialadel (Väike ettevõtlus, arvuti teenindus) õppeprogramm kattub ja puudumistesse suhtutakse leebemalt, kuna osa mooduleid on juba läbitud.

Üheks probleemiks tõi hariduskorraldaja ka AS Vanglatööstuse. Vanglatööstus ei ole huvitatuud kinnipeetavate koolitamisest vaid tahab kvalifitseeritud tööjõudu. Seega on raskem ka praktikakohtade leidmine erialade õppijaile.

Suured tänud vastamast!